

ΔΕΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Εργασία των μαθητών του Α3:

Παπαβασιλείου Μαρίας, Παπουτσά Ιωάννη, Μπιλάι Ρεσίλντας, Περντρέσα Ιωάννας, Πάλλα Στέργιου.

1) Οδυσσέας Ελύτης

Ο **Οδυσσέας Ελύτης** (2 Νοεμβρίου 1911 - 18 Μαρτίου 1996), φιλολογικό ψευδώνυμο του **Οδυσσέα Αλεπουδέλλη**, ήταν ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές, μέλος της λογοτεχνικής γενιάς του '30. Διακρίθηκε το 1960 με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης και το 1979 με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας, ο δεύτερος και τελευταίος μέχρι σήμερα Έλληνας που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ. Γνωστότερα ποιητικά του έργα είναι τα *Άξιον Εστί*, *Ήλιος ο πρώτος*, *Προσανατολισμοί* κ.α. Διαμόρφωσε ένα προσωπικό ποιητικό ιδίωμα και θεωρείται ένας από τους ανανεωτές της ελληνικής ποίησης. Πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν, ενώ συλλογές του έχουν μεταφραστεί μέχρι σήμερα σε πολλές ξένες γλώσσες. Το έργο του περιλάμβανε ακόμα μεταφράσεις ποιητικών και θεατρικών έργων. Υπήρξε μέλος της Διεθνούς Ένωσης Κριτικών Έργων Τέχνης και της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Κριτικής.

Βιογραφία

Νεανικά χρόνια

Ο Οδυσσέας Ελύτης γεννήθηκε στις 2 Νοεμβρίου του 1911 στο Ηράκλειο της Κρήτης. Ήταν το τελευταίο από τα έξι παιδιά του Παναγιώτη Αλεπουδέλλη και της Μαρίας Βρανά. Ο πατέρας του καταγόταν από τον συνοικισμό Καλαμιάρης της Παναγιούδας Λέσβου και είχε εγκατασταθεί στην πόλη του Ηρακλείου από το 1895, όταν σε συνεργασία με τον αδελφό του ίδρυσε ένα εργοστάσιο σαπωνοποιίας και πυρηνelaiουργίας. Το παλαιότερο όνομα της οικογένειας Αλεπουδέλλη ήταν Λεμονός, και αργότερα μετασηματίστηκε σε Αλεπός. Η μητέρα του καταγόταν από τον Παπάδοτης Λέσβου^[1]. Το 1914 ο πατέρας του μετέφερε

[1]

τα εργοστάσιά του στον Πειραιά και η οικογένεια εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ο Οδυσσέας Ελύτης εγγράφηκε το 1917 στο ιδιωτικό σχολείο Δ.Ν. Μακρή, όπου φοίτησε για επτά χρόνια, έχοντας μεταξύ άλλων δασκάλους του τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο και τον Ι.Θ. Κακριδή. Τα πρώτα καλοκαίρια της ζωής του πέρασαν στην Κρήτη, τη Λέσβο και τις Σπέτσες. Τον Νοέμβριο του 1920, μετά την πτώση του Βενιζέλου, η οικογένειά του αντιμετώπισε διώξεις, εξαιτίας της προσήλωσής της στις βενιζελικές ιδέες. Ο ίδιος ο Βενιζέλος είχε στενές σχέσεις με την οικογένεια και είχε φιλοξενηθεί συχνά στην οικία της στο κτήμα του Ακλειδιού. Αποκορύφωμα των διώξεων που γνώρισε η οικογένειά του ήταν η σύλληψη του πατέρα του. Το 1923 ταξίδεψε οικογενειακώς στην Ευρώπη, επισκεπτόμενος την Ιταλία, την Ελβετία, τη Γερμανία και τη Γιουγκοσλαβία. Στη Λωζάνη ο ποιητής είχε την ευκαιρία να γνωρίσει από κοντά τον εξόριστο μετά την πτώση του Ελευθέριο Βενιζέλο.

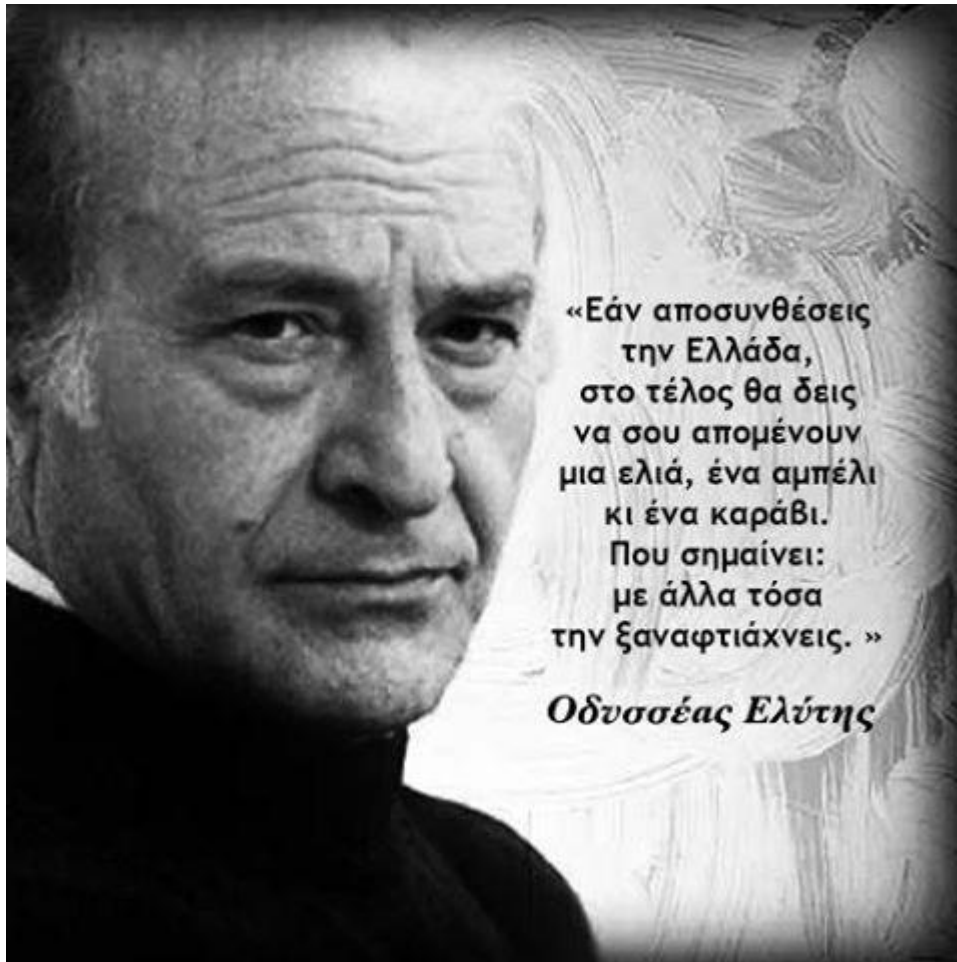
Θά'θελα να κοιμηθώ μια μέρα
και να ξυπνήσω σ'έναν αιώνα
όπου και τα πουλιά ακόμη
να κελαηδούν ελληνικά
και νικητήρια..

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Λογοτεχνία

Κάτω από την επίδραση της λογοτεχνικής του στροφής, παραιτήθηκε από την πρόθεση να ασχοληθεί με τη χημεία και το 1930 εγγράφηκε στη Νομική Σχολή της Αθήνας. Όταν το 1933 ιδρύθηκε η *Ιδεοκρατική Φιλοσοφική Ομάδα* στο πανεπιστήμιο, με τη συμμετοχή των Κ. Τσάτσου, Π. Κανελλόπουλου, Ι. Θεοδωρακόπουλου και Ι. Συκουτρή, ο Ελύτης ήταν ένας από τους

εκπροσώπους των φοιτητών, συμμετέχοντας στα "Συμπόσια του Σαββάτου" που διοργανώνονταν. Την ίδια εποχή μελέτησε τη σύγχρονη ελληνική ποίηση του Καίσαρος Εμμανουήλ (τον *Παράφωνο αυλό*), τη συλλογή *Στου γλιτωμού το χάζι* του Θεοδώρου Ντόρου, τη *Στροφή* (1931) του Γιώργου Σεφέρη και τα *Ποιήματα* (1933) του Νικήτα Ράντου. Την ίδια περίοδο συνδέθηκε στενότερα με τον Γιώργο Σαραντάρη (1908-1941), ο οποίος τον ενθάρρυνε στις ποιητικές του προσπάθειες, όταν ακόμα ο Ελύτης ταλαντευόταν σχετικά με το αν έπρεπε να δημοσιεύσει τα έργα του, ενώ τον έφερε σε επαφή και με τον κύκλο των *Νέων Γραμμάτων* (1935-1940, 1944). Το περιοδικό αυτό, με διευθυντή τον Αντρέα Καραντώνη και συνεργάτες παλιούς και νεότερους αξιόλογους Έλληνες λογοτέχνες, όπως οι (Γιώργος Σεφέρης, Γεώργιος Θεοτοκάς, Άγγελος Τερζάκης, Κοσμάς Πολίτης, Άγγελος Σικελιανός κ.ά.), έφερε στην Ελλάδα τις σύγχρονες δυτικές καλλιτεχνικές τάσεις και γνώρισε στο αναγνωστικό κοινό κυρίως τους νεότερους ποιητές, με τη μετάφραση αντιπροσωπευτικών έργων τους ή με άρθρα κατατοπιστικά για την ποίησή τους. Έγινε το πνευματικό όργανο της γενιάς του '30 που φιλοξένησε στις στήλες του όλα τα νεωτεριστικά στοιχεία, κρίνοντας ευνοϊκά και προβάλλοντας τις δημιουργίες των νέων Ελλήνων ποιητών.

«Εάν αποσυνθέσεις
την Ελλάδα,
στο τέλος θα δεις
να σου απομένουν
μια ελιά, ένα αμπέλι
κι ένα καράβι.
Που σημαίνει:
με άλλα τόσα
την ξαναφτιάχνεις. »

Οδυσσέας Ελύτης

Επιστροφή στην Ελλάδα

Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα, το 1952 έγινε μέλος της «Ομάδας των Δώδεκα», που κάθε χρόνο απένειμε βραβεία λογοτεχνίας, από την οποία παραιτήθηκε τον Μάρτιο του 1953, αλλά επανήλθε δύο χρόνια αργότερα. Το 1953 ανέλαβε και πάλι για έναν χρόνο τη Διεύθυνση Προγράμματος του Ε.Ι.Ρ., διορισμένος από την κυβέρνηση Παπάγου, θέση από την οποία παραιτήθηκε τον επόμενο χρόνο. Στο τέλος του έτους έγινε μέλος της *Ευρωπαϊκής Εταιρείας Πολιτισμού* στη Βενετία και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του θεάτρου Τέχνης του Κάρολου Κουν. Το 1961 με κυβερνητική πρόσκληση επισκέφτηκε τις Ηνωμένες Πολιτείες από τα τέλη Μαρτίου έως τις αρχές Ιουνίου. Τον επόμενο χρόνο μετά από ένα ταξίδι στη Ρώμη επισκέφτηκε τη Σοβιετική Ένωση, προσκεκλημένος μαζί με τον Ανδρέα Εμπειρίκο και τον Γιώργο Θεοτοκά. Το δρομολόγιο που ακολούθησαν περιλάμβανε την Οδησό, τη Μόσχα, όπου έδωσε μία συνέντευξη, και το Λένινγκραντ. Το 1964 ξεκίνησε η ηχογράφηση του

μελοποιημένου *Άξιον Εστί* από τον Μίκη Θεοδωράκη, ενώ η συνεργασία του Ελύτη με τον συνθέτη είχε ξεκινήσει ήδη από το 1961. Το ορατόριο του Θεοδωράκη εντάχθηκε στο Φεστιβάλ Αθηνών και επρόκειτο αρχικά να παρουσιαστεί στο Ηρώδειο, ωστόσο το Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως αρνήθηκε να το παραχωρήσει, με αποτέλεσμα ο Ελύτης και ο Θεοδωράκης να αποσύρουν το έργο, το οποίο παρουσιάστηκε τελικά στις 19 Οκτωβρίου στο κινηματοθέατρο *Rex*. ο 1965 του απονεμήθηκε από τον Βασιλέα Κωνσταντίνο το παράσημο του Ταξιάρχου του Φοίνικος και το επόμενο διάστημα ολοκλήρωσε τη συλλογή δοκιμίων που θα συγκροτούσαν τα *Ανοιχτά Χαρτιά*. Παράλληλα πραγματοποίησε ταξίδια στη Σόφια, καλεσμένος της *Ένωσης Βουλγάρων Συγγραφέων* και στην Αίγυπτο. Μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου 1967, απείχε από τη δημοσιότητα ασχολούμενος κυρίως με τη ζωγραφική και την τεχνική του κολάζ^[6], ενώ αρνήθηκε πρόταση να απαγγείλει ποιήματά του στο Παρίσι εξαιτίας της δικτατορίας που επικρατούσε. Στις 3 Μαΐου του 1969 εγκατέλειψε την Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, όπου ξεκίνησε τη συγγραφή της συλλογής *Φωτόδεντρο*. Λίγους μήνες αργότερα επισκέφτηκε για ένα διάστημα την Κύπρο, ενώ το 1971 επέστρεψε στην Ελλάδα και τον επόμενο χρόνο αρνήθηκε να παραλάβει το "Μεγάλο Βραβείο Λογοτεχνίας" που είχε θεσπίσει η δικτατορία. Μετά την πτώση της δικτατορίας, διορίστηκε πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ε.Ι.Ρ.Τ. και μέλος για δεύτερη φορά του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου (1974 - 1977). Παρά την πρόταση της Νέας Δημοκρατίας να συμπεριληφθεί στο ψηφοδέλτιο των βουλευτών Επικρατείας, ο Ελύτης αρνήθηκε, παραμένοντας πιστός στην αρχή του να μην αναμιγνύεται ενεργά στην πολιτική πρακτική. Το 1977 αρνήθηκε επίσης την αναγόρευσή του ως Ακαδημαϊκού.

Βραβείο Νόμπελ

Κατά τα χρόνια που ακολούθησαν συνέχισε το πολύπλευρο πνευματικό του έργο. Το 1978 αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ενώ το 1979 τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας. Η αναγγελία της απονομής του βραβείου από τη

Σουηδική Ακαδημία έγινε στις 18 Οκτωβρίου "για την ποίησή του, η οποία, με φόντο την ελληνική παράδοση, ζωντανεύει με αισθηματοποιημένη δύναμη και πνευματική καθαρότητα βλέμματος τον αγώνα του σύγχρονου ανθρώπου για ελευθερία και δημιουργικότητα"^{[7][8]}, σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης. Ο Ελύτης παρέστη στην καθιερωμένη τελετή απονομής του βραβείου στις 10 Δεκεμβρίου του 1979, παραλαμβάνοντάς το από τον Βασιλέα Κάρολο Γουστάβο και γνωρίζοντας παγκόσμια δημοσιότητα. Τον επόμενο χρόνο κατέθεσε το χρυσό μετάλλιο και τα διπλώματα του βραβείου στο Μουσείο Μπενάκη. Την απονομή του Νόμπελ ακολούθησαν τιμητικές διακρίσεις εντός και εκτός Ελλάδας, μεταξύ αυτών και η απονομή φόρου τιμής σε ειδική συνεδρίαση της Βουλής των Ελλήνων, η αναγόρευσή του σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου της Σορβόνης, η ίδρυση έδρας νεοελληνικών σπουδών με τίτλο "Έδρα Ελύτη" στο πανεπιστήμιο *Rutgers* του Νιου Τζέρσεϊ, καθώς και η απονομή του αργυρού μεταλλίου *Benson* από τη Βασιλική Φιλολογική Εταιρεία του Λονδίνου.

Πέθανε στις 18 Μαρτίου του 1996 από ανακοπή καρδιάς στην Αθήνα.

Ποιητικές συλλογές και μεμονωμένα ποιήματα

- *Προσανατολισμοί*, περιοδικό «Νέα Γράμματα», Αθήνα 1936 - Πυρσός, Αθήνα 1940
- *Οί κλεψύδρες του αγνώστου*”, περιοδικό «Μακεδονικές Ημέρες», Θεσσαλονίκη 1937
- *Ήλιος ο Πρώτος, Μαζί με τις παραλλαγές πάνω σε μιαν αχτίδα*, Γλάρος, Αθήνα 1943
- *Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας*, περιοδικό «Τετράδιο», τ. 2, Αθήνα 1945· *Ίκαρος*, Αθήνα 1962
- *Ποίημα Ωδή στον Πικασσό*, περιοδικό «Επιθεώρηση Τέχνης», έτος Η', τόμος ΙΕ', αρ. 85, 1948
- *Το Άξιον Εστί*, *Ίκαρος*, Αθήνα 1959
- *Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό*, *Ίκαρος*, Αθήνα 1960
- *Ποίημα Μικρόν Ανάλογον για τον Ν. Χατζηκυριάκο Γκίκα*, περιοδικό «Ζυγός», τ. 58, 1960
- *Ποιήματα Ψαλμός και Ψηφιδωτό για μιαν άνοιξη στην Αθήνα, Δώδεκα Νήσων Άγγελος και Της Σελήνης της Μυτιλήνης*, περιοδικό «Εποχές», τ. 24, 1965^[13]
- *Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας*, *Ίκαρος*, Αθήνα 1971
- *Το Φωτόδεντρο και η Δέκατη Τέταρτη Ομορφιά*, *Ίκαρος*, Αθήνα 1971

Γνωμικά

Η λύπη ομορφαίνει επειδή της μοιάζουμε.

Βαρύς ο κόσμος να τον ζήσεις, όμως για λίγη περηφάνια το άξιζε.

**Χίλιοι δυο παραφυλάνε σε κοιάν και δεν μιλάνε.
Είσαι σήμερα μονάρχης κι ώσαμ' αύριο δεν υπάρχουν.**

Κάνε άλμα πιο γρήγορο από τη φθορά

Το άπειρο υπάρχει για μας όπως η γλώσσα για τον κωφάλαλο.

2) Γεώργιος Στρατινάκης

Βιογραφία

Γεννήθηκε στο Ορθούνιο Κυδωνίας Χανίων το 1882 με καταγωγή από τη περιοχή των Σφακίων.

Το 1903 στρατολογήθηκε από την Ελληνική κυβέρνηση (μέσω του Παύλου Μελά και Γεωργίου Τσόντου) μαζί με άλλους εννέα άνδρες από την περιοχή των Χανίων και εστάλη τον Ιούνιο του 1903 στη Μακεδονία, όπου και εκεί αποτέλεσαν το πρώτο ελληνικό σώμα που ξεκίνησε το Μακεδονικό αγώνα. Το πρώτο αυτό σώμα, αποτελούσαν οι παρακάτω: Ευθύμιος Καούδης, Γιώργης Πέρος ή Περάκης, Γιώργης Δικώνυμος – Μακρής, Λαμπρινός Βρανάς, Γιώργης Σεϊμένης, Γιώργης Ζουρίδης, Νικόλας Λουκάκης, Στρατής Μπουνάτσος, Μανούσος Καντουνάτος και Γιώργης Στρατινάκης.

Αυτή η πρώτη ελληνική αποστολή παρουσιάστηκε στο Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη, ο οποίος για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε ζητήσει από την Ελλάδα να στείλει στην περιοχή ένοπλα σώματα για να μην πέσει η Μακεδονία στα χέρια των Βούλγαρων. Αυτός τους ευλόγησε και τους εξήγησε ότι ο πρωταρχικός σκοπός τους θα ήταν η αναπτέρωση του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων της περιοχής, που κινδύνευε από τους κομιτατζήδες, που είχαν σαν σκοπό τους τη «βουλγαροποίηση» της Μακεδονίας. Πράγματι οι πρώτοι Έλληνες Μακεδονομάχοι εξόρμησαν στη περιοχή, αναγκάζοντας σε πολλές περιπτώσεις τους Βούλγαρους να σταματήσουν τις θηριωδίες τους, ενώ αναπτέρωσαν το φρόνημα των Ελλήνων. Εντύπωση στους ντόπιους έκανε και η Κρητική ενδυμασία των πρώτων ανταρτών, ενώ αναπτερώθηκε και το ηθικό τους διότι έβλεπαν Κρητικούς, οι οποίοι φημίζονταν για το θάρρος τους. Η παραμονή και δράση τους στη περιοχή μαθεύτηκε και κυνηγημένοι από τους πολυπληθέστερους κομιτατζήδες αλλά και τους Τούρκους, μετά από ένα μήνα παραμονής επέστρεψαν στην Αθήνα, αφήνοντας μάλιστα κι έναν νεκρό, τον Γιώργη Σεϊμένη, που σκοτώθηκε σε συμπλοκή με τους Βούλγαρους.

Ο Γιώργης Στρατινάκης προσαρμόστηκε γρήγορα στις συνθήκες του ανταρτοπόλεμου και μετά από τις συστάσεις για το ακέραιο του χαρακτήρα του, ο Παύλος Μελάς τον διάλεξε ως μέλος της 35μελούς αντάρτικης ομάδας που δημιούργησε για να δράσει στη περιοχή. Εκεί συμμετείχε σε όλες τις αποστολές. Στις 12

Οκτωβρίου 1904 διανυκτέρευσε στο χωριό Στάτιστα, στο ίδιο δωμάτιο με τον Μελά, μαζί με τους Λάκη Πύρζα, Πέτρο Χατζητάση, Ντίνα Θεόδωρο και το ψυχογιό του Μελά, Βλάχο, όπου τα ξημερώματα της επομένης, μετά από υπόδειξη της βουλγαρικής συμμορίας του Μήτρου Βλάχου για τη παρουσία τους στους Τούρκους, βρέθηκαν αντιμέτωποι με τουρκικό απόσπασμα 150 ανδρών. Την ώρα που ο Παύλος Μελάς βλήθηκε από τούρκικη βολή, ο Στρατινάκης ήταν δίπλα του. Οι άνδρες που βρίσκονταν μαζί με τον Μελά απέφυγαν τη σύλληψη, ενώ οι υπόλοιποι επτά που βρίσκονταν στο απέναντι σπίτι, συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στις φυλακές Μοναστηρίου.

Ο Στρατινάκης, μετά τη περισυλλογή του σώματος του Μελά και τον ενταφιασμό του στο Ζέλοβο, συγκλονισμένος επέστρεψε στην Κρήτη και δε συμμετείχε άλλο στο Μακεδονικό Αγώνα. Συνέχισε τη ζωή του ως αγρότης και το 1948 εγκαταστάθηκε στην περιοχή Λαγγός Ορθονίου Κυδωνιάς Χανίων. Πέθανε τον Ιανουάριο του 1972. Είχε τρία παιδιά. Ο μεγαλύτερος γιος του σκοτώθηκε στη μάχη του Βισίου τον Αύγουστο του 1949, ο δεύτερος έμεινε μαζί του ως αγρότης και πέθανε το 2004, ενώ ο μικρότερος είναι εν ζωή, Αξιωματικός εν αποστρατεία των Ειδικών Δυνάμεων και διαμένει στα Χανιά.

Ο Γεώργιος Στρατινάκης δεν έχει αναγνωριστεί ως Μακεδονομάχος και ούτε είναι εγγεγραμμένος στις σχετικές επετηρίδες. Η μη αναγνώρισή του οφείλεται στο ότι ούτε ο ίδιος, ο οποίος ήταν αγράμματος, ούτε κάποιος συγγενής του υπέβαλαν σχετική αίτηση για την αναγνώρισή του κατά τη δεκαετία του 1930, αλλά και το 1962, όταν συντάχθηκαν οι σχετικές επετηρίδες των Μακεδονομάχων.

3) Νίκος Καζαντζάκης

Τα πρώτα χρόνια

Ο Νίκος Καζαντζάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης στις 18 Φεβρουαρίου του 1883, εποχή κατά την οποία το νησί αποτελούσε ακόμα μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήταν γιος του καταγόμενου από το χωριό Βαρβάρει (σημερινή Μυρτιά), εμπόρου γεωργικών προϊόντων και κρασιού, Μιχάλη Καζαντζάκη (1856 - 1932), και της Μαρίας (-1932) και είχε δύο αδελφές. Στο Ηράκλειο έβγαλε το γυμνάσιο και το 1902 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ξεκίνησε νομικές σπουδές. Εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα το 1906

δημοσιεύοντας το δοκίμιο *Η Αρρώστια του Αιώνας* και το πρώτο του μυθιστόρημα *Όφης και Κρίνο* (με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβάμη).

Οι σπουδές, οι πρώτες μελέτες, οι γνωριμίες και ο γάμος

Τον επόμενο χρόνο (1907) ξεκίνησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. Παράλληλα, σημαντική επίδραση στον Καζαντζάκη είχαν οι διαλέξεις του Ανρί Μπεργκσόν, τις οποίες παρακολουθούσε. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, δημοσίευσε αρκετές κριτικές μελέτες σε διάφορα περιοδικά και εξέδωσε το 1909 τη διατριβή του επί υφηγεία *Ο Φρειδερίκος Νίτσε εν τη Φιλοσοφία του Δικαίου και της Πολιτείας*. Το 1910 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Το 1911 παντρεύτηκε τη Γαλάτεια Αλεξίου, στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, στο νεκροταφείο Ηρακλείου, κι αυτό γιατί φοβόταν τον πατέρα του, που δεν ήθελε για νύφη τη Γαλάτεια. Στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, το 1912, κατατάχτηκε εθελοντής, αποσπασμένος στο γραφείο του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου. Στη συνέχεια, πρωτοστάτησε στην κίνηση για την ίδρυση του *Εκπαιδευτικού Ομίλου*, μέσω του οποίου συνδέθηκε φιλικά, το 1914, με τον ποιητή Άγγελο Σικελιανό. Μαζί ταξίδεψαν στο Άγιον Όρος, όπου διέμειναν περίπου σαράντα ημέρες, ενώ περιηγήθηκαν και σε πολλά ακόμα μέρη της Ελλάδας. Την περίοδο αυτή ήρθε σε επαφή και με το έργο του Δάντη, τον οποίο ο ίδιος χαρακτηρίζει στα ημερολόγια του ως έναν από τους δασκάλους του, μαζί με τον Όμηρο και τον Μπεργκσόν. Το 1915 άρχισε μια επιχείρηση ξυλείας, που απέτυχε, στο Άγιο Όρος, μαζί με τον Ιωάννη Σκορδίλη.

Στον μεσοπόλεμο

Το 1919 ο Ελευθέριος Βενιζέλος διόρισε τον Καζαντζάκη Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Περιθάλψεως με αποστολή τον επαναπατρισμό Ελλήνων από την περιοχή του Καυκάσου. Οι εμπειρίες που αποκόμισε αξιοποιήθηκαν αργότερα στο μυθιστόρημα του *Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται*. Το 1922 επισκέφτηκε τη Βιέννη, όπου ήρθε σε επαφή με το έργο του Φρόντ και τις βουδιστικές γραφές. Επισκέφτηκε ακόμα τη Γερμανία, ενώ το 1924 έμεινε για τρεις μήνες στην Ιταλία. Την περίοδο 1923-1926 πραγματοποίησε επίσης αρκετά δημοσιογραφικά ταξίδια στη Σοβιετική Ένωση, την Παλαιστίνη, την Κύπρο και την Ισπανία, όπου του παραχώρησε συνέντευξη ο δικτάτορας Πρίμο ντε Ριβέρα. Τον Οκτώβριο του 1926 πήγε στη Ρώμη και πήρε συνέντευξη από τον Μπενίτο Μουσολίνι. Επίσης, εργάστηκε ως ανταποκριτής των εφημερίδων *Ελεύθερος Τύπος* και *Η Καθημερινή*. Τον Αύγουστο του 1924, ο Καζαντζάκης φυλακίστηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης, επειδή

είχε αναλάβει την πνευματική ηγεσία μιας κομμουνιστικής οργάνωσης δυσαρεστημένων προσφύγων.

Οι μεγάλες διακρίσεις και το τέλος

Ο «Ζορμπάς» του Καζαντζάκη, εκδόθηκε στο Παρίσι το 1947 και με την επανέκδοση του, το 1954, βραβεύτηκε, ως το καλύτερο ξένο βιβλίο της χρονιάς. Το 1955, ο συγγραφέας μαζί με τον Κακριδή αυτοχρηματοδότησαν την έκδοση της μετάφρασης της *Ιλιάδας*, ενώ την ίδια χρονιά κυκλοφόρησε τελικά στην Ελλάδα ο *Τελευταίος Πειρασμός*. Τον επόμενο χρόνο, τιμήθηκε με το Βραβείο Ειρήνης στη Βιέννη, ένα βραβείο το οποίο προερχόταν από το σύνολο των τότε Σοσιαλιστικών χωρών. Καθώς μια από αυτές ήταν η Κίνα επιχείρησε δεύτερο ταξίδι εκεί τον Ιούνιο του 1957, προσκεκλημένος της κινεζικής κυβέρνησης. Επέστρεψε με κλονισμένη την υγεία του προσβληθείς από λευχαιμία. Νοσηλεύτηκε στην Κοπεγχάγη της Δανίας και το Φράιμπουργκ(Freiburg im Breisgau) της Γερμανίας, όπου τελικά κατέληξε στις 26 Οκτωβρίου του 1957 σε ηλικία 74 ετών. Εντούτοις, σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, η λευχαιμία εμφανίστηκε στον Καζαντζάκη κατά το χειμώνα του 1938, 19 χρόνια πριν απ' το τέλος του, το οποίο αποδίδεται σε βαριάς μορφής ασιατική γρίπη. Η σορός του μεταφέρθηκε στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Ελευσίνας. Η Ελένη Καζαντζάκη ζήτησε από την Εκκλησία της Ελλάδος να τεθεί η σορός του σε λαϊκό προσκύνημα, επιθυμία την οποία ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Θεόκλητος απέρριψε. Έτσι, η σορός του συγγραφέα μεταφέρθηκε στο Ηράκλειο. Έπειτα από μεγάλη λειτουργία στον Ναό του Αγίου Μηνά, παρουσία του Αρχιεπισκόπου Κρήτης Ευγενίου και 17 ακόμη ιερέων, έγινε η ταφή του Νίκου Καζαντζάκη, στην οποία όμως εκείνοι δεν συμμετείχαν κατόπιν απαγόρευσης του Αρχιεπισκόπου. Η ταφή έγινε στην ντάπια Μαρτινέγκο, πάνω στα Βενετσάνικα τείχη, διότι η ταφή του σε νεκροταφείο απαγορεύτηκε από την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος. Τη σορό συνόδευσαν ο τότε υπουργός Παιδείας Αχιλλέας Γεροκωστόπουλος και ο ιερέας Σταύρος Καρπαθιωτάκης, ο οποίος αργότερα τιμωρήθηκε.

Στον τάφο του Νίκου Καζαντζάκη χαράχθηκε, όπως το θέλησε ο ίδιος, η επιγραφή:

Δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, είμαι λέφτερος.

Πεζογραφία

- Όφης και Κρίνο [με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβαμή], χ.ε., Αθήνα, 1906
- Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά, Τυπ. Δημητράκου, Αθήνα, 1946
- Ο καπετάν Μιχάλης, Μαυρίδης, Αθήνα, 1953
- Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, Δίφρος, Αθήνα, 1954

Ποίηση

- Οδύσεια, Πυρσός, Αθήνα, 1938
- Τερτσίνες, Τυπ. Κωνσταντινίδη & Μιχαλά, Αθήνα, 1960

Δοκίμια

- Ασκητική, Salvatores Dei, χ.ε., Αθήνα, 1945
- Συμπόσιον, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1971
- Ό Φρειδερίκος Νίτσε εν τη φιλοσοφί ατου δικαίου καί της πολιτείας, Αθήνα 1909.

Θεατρικά Έργα

- Θέατρο Α' - Τραγωδίες με αρχαία θέματα: Προμηθέας (τριλογία), Κούρος, Οδυσσέας, Μέλισσα, Δίφρος, Αθήνα 1955
- Θέατρο Β' - Τραγωδίες με βυζαντινά θέματα: Χριστός, Ιουλιανός ο Παραβάτης, Νικηφόρος Φωκάς, Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος, Δίφρος, Αθήνα 1956

Ταξιδιωτικά

- Ταξιδεύοντας: Ιταλία - Αίγυπτος - Σινά, Σεράπειον, Αλεξάνδρεια, 1927
- Τι είδα στη Ρουσία (από τα ταξίδια μου), Στοχαστής, Αθήνα, 1928
- Ταξιδεύοντας: Ισπανία, Πυρσός, Αθήνα, 1937
- Ταξιδεύοντας: Ιαπωνία - Κίνα, Πυρσός, Αθήνα, 1938

Παιδικά Μυθιστορήματα

- Μέγας Αλέξανδρος, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1979
- Στα παλάτια της Κνωσού, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 1980

Επιστολές

- Επιστολές προς τη Γαλάτεια, Δίφρος, Αθήνα, 1958
- Τετρακόσια γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη, Ελ. Καζαντζάκη, Αθήνα 1965

Μεταφράσεις

- Νίτσε, Η γέννησις της τραγωδίας, Φέξης, Αθήνα, 1912
- Νίτσε, Τάδε Έφη Ζαρατούστρας, Φέξης, Αθήνα, 1913
- Μπερξόν, Το γέλιο, Φέξης, Αθήνα, 1914
- Δάντης, Η Θεία Κωμωδία, Κύκλος, Αθήνα, 1934
- Γκαίτε, Φάουστ [Α΄ μέρος], εφημερίδα Καθημερινή (8/3-5/7/1937)

Κινηματογραφικές και τηλεοπτικές μεταφορές

Βασισμένες σε έργα του Νίκου Καζαντζάκη είναι οι ταινίες:

- *Αλέξης Ζορμπάς*
- *Ο τελευταίος πειρασμός*

Μια ακόμα ταινία γυρίστηκε το 1956 βασισμένη στο μυθιστόρημα του Καζαντζάκη, "Ο Χριστός ξανασταυρώνεται". Ο τίτλος της ταινίας που τη σκηνοθέτησε ο Ζυλ Ντασέν, είναι, "Εκείνος που έπρεπε να πεθάνει".

Οι ταινίες του προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις από πλήθος θρησκευόμενων πολιτών αλλά και εισαγγελικές παρεμβάσεις και μηνύσεις.

4) ΚΡΗΣ Ο ΘΕΟΦΑΝΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μεγάλος αγιογράφος του 16ου αιώνα και κυριότερος εκπρόσωπος της Κρητικής Σχολής.

Από την Κων/πολη, όπου γεννήθηκε η Μακεδονική Σχολή, η τέχνη πέρασε στο Μυστρά τα τέλη του 14ου αιώνα. Ο Μυστράς έγινε το κέντρο της αγιογραφίας στη γύρω περιοχή και αποτελεί το

μεταίχμιο για τη μετάβαση στην Κρητική Σχολή. Ονομάστηκε Κρητική , γιατί αναπτύχθηκε στην Κρήτη και από εκεί διαδόθηκε σε άλλα μέρη. Αιώνας ακμής ήταν ο 16ος. Σε αντίθεση με τη Μακεδονική τεχνοτροπία, η Κρητική δεν απλώνει τα φωτίσματα και τα σαρκώματα. Ο προπλασμός (βάση) είναι σκούρος, στο χρώμα του κάστανου και οι γραμμές πιο στενές. Χαρακτηριστικό είναι η αυστηρές και ασκητικές μορφές σε σχέση με τις ελεύθερες και ρεαλιστικές της Μακεδονικής.

Το πότε γεννήθηκε ο Θεοφάνης δεν το γνωρίζουμε. Το γεγονός όμως ότι το 1527 τον συναντάμε πρώτη φορά με δύο παιδιά, και ήδη μοναχό, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρέπει να είχε γεννηθεί γύρω στα τέλη του 15^{ου} αιώνα. Ο Θεοφάνης ο Κρης έζησε στην Κύπρο και πιο συγκεκριμένα στη Μονή του Αγίου Νεοφύτου του Εγκλείστου στην Πάφο για ένα διάστημα της ζωής του το 16 αιώνα. Ο Θεοφάνης έγινε μοναχός μετά τον θάνατο της γυναίκας του, με την οποία είχε αποκτήσει δύο παιδιά, τον Συμεών και τον

Νεόφυτο. Αυτό δείχνει ότι ο Θεοφάνης έδωσε στο δεύτερο παιδί του το όνομα του Κυπρίου Αγίου Νεοφύτου. Τα δύο παιδιά του Θεοφάνους καταγράφονται, από γραπτές μαρτυρίες, ως συνεργάτες του σε κάποιες τοιχογραφίες και εικόνες και ως κληρονόμοι του. Την αγιογραφία ο Θεοφάνης τη διδάχτηκε στην Κρήτη. Κατά τα τέλη του 15ου αιώνα είχε ήδη γίνει η διαμόρφωση της Κρητικής ζωγραφικής. Οι αρχές της τεχνικής αυτής βρίσκονται στο συντηρητικό ρεύμα της Παλαιολογείου Αναγέννησης, που συναντάμε στο Μυστρά, κυρίως στην Περίβλεπτο και στην Κων/πολη, στο Καχριέ Τζαμί. Η διαμόρφωση της Σχολής αυτής στην Κρήτη, έγινε γιατί στο νησί αυτό υπήρχε από παλιά συντηρητική βυζαντινή παράδοση. Επίσης, το γεγονός ότι σπουδαίοι λόγιοι κατέφυγαν στην Κων/πολη, συνετέλεσε στην ανάπτυξή της. Παρά όμως τη συντηρητικότητά της, το νέο πνεύμα είναι διάχυτο στα έργα της

και αυτό γίνεται αντιληπτό από το γεγονός ότι επέτρεψε ορισμένα στοιχεία της Ιταλικής Αναγέννησης. Άλλωστε στην Κρήτη, λόγω της γεωγραφικής της

θέσης, έφταναν άφθονες χαλκογραφίες από τη Δύση. Ο Θεοφάνης, κατάφερε να μορφοποιήσει όλα τα διάχυτα στοιχεία της εποχής του και να γίνει ο κύριος εκπρόσωπός της.

Δεν γνωρίζουμε αν στην Κρήτη υπάρχουν έργα του Θεοφάνη σε

τοιχογραφίες ή σε φορητές εικόνες. Τον συναντούμε στα Μετέωρα, στην Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου του Αναπαυσά το 1527, σύμφωνα με την υπάρχουσα επιγραφή στο πρώτο του αυτό έργο. Το 1535 τον συναντάμε στ ο Άγιο Όρος στην Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας , όπου εγκαταστάθηκε εκεί με τους γιους του και φιλοτέχνησε το καθολικό της μονής. Το 1543 εγκαταστάθηκε σε Λαυρεωτικό κελί στις Καρυές και με συνεργάτη το γιο του Συμεών ή Σιμωνή, τοιχογράφησε το καθολικό της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα στα 1545-46.

Μετά από πολύχρονη αγιορείτικη δραστηριότητα, εγκατέλειψε το Άγιο Όρος και στα τέλη του 1558 επέστρεψε στην πατρίδα του τον Χάνδακα (Ηράκλειο). Εκεί, πεθαίνει την ίδια μέρα που κάνει τη διαθήκη του, στις 24 Φεβρουαρίου 1559.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Η πρώτη μνεία του ζωγράφου Θεοφάνη βρίσκεται στην ανορθόγραφη Κτητορική επιγραφή του 1527, που βρίσκεται στο καθολικό της μονής του Αγίου Νικολάου του Αναπαυσά στα Μετέωρα. Για τις δραστηριότητες του Θεοφάνη από το 1527 έως το 1535 δεν έχουμε ως τώρα καμία πληροφορία.

Το 1535, όταν οικουμενικός πατριάρχης ήταν ο Ιερεμίας Α΄, ο Θεοφάνης είχε ήδη αποκτήσει αρκετή φήμη, ώστε αυτόν να καλέσουν στο μεγαλύτερο μοναστήρι του Αγίου Όρους, στη μονή της Μεγίστης Λαύρας, να εκτελέσει τις τοιχογραφίες του καθολικού, μεγάλης τρίκογχης βυζαντινής εκκλησίας με νάρθηκα, που είχε χρίσει στα 1004 ο ιδρυτής της Λαύρας άγιος Αθανάσιος.

Επιβεβαιώνεται έμμεσα ότι είναι έργα του Θεοφάνη οι εικόνες

που έγιναν τότε, προσαρμοσμένες στις διαστάσεις του νέου εικονοστασίου, δεσποτικές, δωδεκάορτο, καθώς και ο μεγάλος σταυρός με τα δύο λυπηρά που έχουν σωθεί σε λαμπρή κατάσταση, έργα που τα είχαμε ήδη αποδώσει όλα στο Θεοφάνη (1969). Στον ίδιο ζωγράφο έχουν αποδοθεί, χωρίς τούτο να

έχει γίνει ως τώρα αποδεκτό από όλους, και οι τοιχογραφίες στην Τράπεζα της Λαύρας, που σκεπάζουν τις τεράστιες εσωτερικές επιφάνειες, καθώς και όλη την πρόσοψη. Σύμφωνα με τα έντυπα Προσκυνητάρια, ο μεγάλος φίλος και χορηγός της Λαύρας μητροπολίτης Σερρών Γεννάδιος έχει ανακαινίσει τη στέγη της Τράπεζας και έχει χορηγήσει για τις τοιχογραφίες της.

Τα περιστατικά του βίου του Θεοφάνη συμφωνούν με την άποψη αυτή, γιατί ο ίδιος το 1536 γίνεται αδελφός της μονής, όπου διαμένει μαζί με τα δύο παιδιά του έως το 1543. Θα ήταν άλλωστε περίεργο να αναθέσει τότε η μονή σε άλλο ζωγράφο την εκτέλεση αυτού του τεράστιου έργου. Πραγματικά μια σειρά σημειωμάτων στον κώδικα των αδελφάτων της μονής μας παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τις σχέσεις του Θεοφάνη και των παιδιών του με το μοναστήρι. Το 1536 ο κυρ Θεοφάνης ο ζωγράφος αποκτά αποκτά ένα κάθισμα στη Λαύρα, για να το έχει επί ζωής αυτού και οι παίδες αυτού. Το 1540 τον Φεβρουάριο, καθώς έχει, φαίνεται, εργασθεί αποδοτικά στην Τράπεζα και αλλού, μπορεί ο ζωγράφος να δώσει 10.000

άσπρα για να αποκτήσει κάτι άλλο, προφανώς καλύτερο, κάθισμα, με αμπέλι και περιβόλι, και ακόμα 500 άσπρα για να αποκτήσει και μια παραθαλάσσια καύγια, να την έχει αυτός και τα παιδιά του. Μόλις τον Οκτώβριο του 1540, όταν, φαίνεται, τα δύο παιδιά του έχουν μεγαλώσει αρκετά, αγοράζει για αυτά από το μοναστήρι δύο αδελφάτα, δηλαδή δικαίωμα κατοικίας και συντήρησης από τη μονή, και ένα τρίτο αδελφάτο για εκείνον που μελλοντικά θα τους

θάψει. Συμπεραίνουμε ότι ο Θεοφάνης προγραμματίζει να ζήσουν αυτός και τα παιδιά του και να πεθάνουν όλοι εκεί.

Για λόγους που δε ξέρουμε, ίσως επαγγελματικούς, αλλάζει μετά τρία χρόνια (1543) το αρχικό αυτό πρόγραμμα και αποφασίζει να εγκατασταθεί στις Καρυές, το διοικητικό και εμπορικό κέντρο του Όρους, χωρίς όμως να κόψει τους δεσμούς του με τη Λαύρα. Γι

‘αυτό το λόγο ανταλλάσει όλα του τα κτήματα, μέσα και έξω από το μοναστήρι, με ένα κελί της Λαύρας στις Καρυές, που λέγεται Πύργος, καθώς και με λιβάδια και περιβόλια της περιοχής. Αυτά θα τα κρατήσει έως ότου φύγει για τελευταία φορά για την πατρίδα το, το Ηράκλειο της Κρήτης. Είναι δύσκολο να μαντέψουμε, πότε έγινε η οριστική αποχώρηση του Θεοφάνη από το Όρος, αλλά φαίνεται ότι, όταν έφυγε, είχε δηλώσει ότι θα ξαναγύριζε, γιατί μόνον τον Αύγουστο του 1559, δηλαδή αρκετούς μήνες μετά το θάνατό του- τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους στο Ηράκλειο-η μονή μεταβιβάζει σε άλλο μοναχό το κελί του Πύργου, όπερ είχε ο κυρ Θεοφάνης ο ζωγράφος. Πάντως, όπως θα δούμε αμέσως, είχε πάρει μαζί του φεύγοντας όσα μετρητά και πολύτιμα πράγματα είχε συγκεντρώσει στο Άγιο Όρος. Στο Ηράκλειο ο Θεοφάνης είχε πάει τουλάχιστον μία φορά, γιατί σύμφωνα με ανέκδοτο έγγραφο των νοταριακών αρχείων του Ηρακλείου, το 1552 είχε δανείσει στον ηρακλειώτη Αντώνιο Βασμούλο χρηματικό ποσό 400 δουκάτων, το οποίο εξόφλησε τον επόμενο χρόνο από το γιο του Βασμούλου και τις συναλλαγματικές επέστρεψε ο γιος του Θεοφάνη, Συμεών, προφανώς γιατί ο ίδιος έλειπε.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ

Τα σχετικά με το θάνατο του Θεοφάνη στο Ηράκλειο και τα κληρονομικά ζητήματα των παιδιών του μας πληροφορούν μια σειρά από ναταριακά έγγραφα που έγιναν στο Ηράκλειο και βρίσκονται τώρα στα βενετικά αρχεία.

5) Μίκης Θεοδωράκης

Ο **Μίκης Θεοδωράκης** (γεν. 1925) αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους σύγχρονους Έλληνες μουσικοσυνθέτες. Παράλληλα υπήρξε πολιτικός, πρώην υπουργός, 4 φορές βουλευτής του ελληνικού

κοινοβουλίου και ακτιβιστής τιμημένος με το Βραβείο Ειρήνης Λένιν (1983).

Έχει ασχοληθεί με όλα τα είδη της μουσικής, ενώ έχει συνθέσει τον ίσως πιο αναγνωρίσιμο ελληνικό ρυθμό διεθνώς, το συρτάκι "Ζορμπάς" (1964), βασισμένο σε παραδοσιακή κρητική μουσική.

Συνθέσεις του έχουν ερμηνευτεί από καλλιτέχνες παγκοσμίου φήμης, όπως οι Beatles, η Shirley Bassey και η Edith Piaf, ενώ έχει γράψει μουσική για γνωστές ταινίες όπως: Φαίδρα (1962), Αλέξης Ζορμπάς (1964), Ζ (1969) και Σέρπικο (1973).

Επίσης έχει ασχοληθεί με την κλασική μουσική γράφοντας συμφωνίες, ορατόρια, μπαλέτα, όπερες και μουσική δωματίου.

Ωστόσο, το πιο σημαντικό του έργο θεωρείται η μελοποιημένη ποίηση, δηλαδή η σύνθεση λαϊκής μουσικής, χρησιμοποιώντας ως στίχους ποιήματα βραβευμένων ποιητών ελληνικής και ξένης καταγωγής, όπως οι Γιώργος Σεφέρης (Νόμπελ 1963), Πάμπλο Νερούδα (Νόμπελ 1971), Οδυσσέας Ελύτης (Νόμπελ 1979). Χάρη στην μελοποιημένη ποίηση του Μ.Θεοδωράκη, η Ελλάδα αποτελεί ίσως τη μοναδική χώρα στον κόσμο, στην οποία μεγάλο ποσοστό ανθρώπων συνήθιζε να ακούει μελοποιημένη βραβευμένη ποίηση, κατά τη διάρκεια των καθημερινών δραστηριοτήτων τους.

Παιδική Ηλικία

Ο Μίκης Θεοδωράκης, Κρητικός στην καταγωγή, γεννήθηκε στις 29 Ιουλίου 1925 στη Χίο. Τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε σε διάφορες πόλεις της ελληνικής επαρχίας όπως στη Μυτιλήνη, Γιάννενα, Κεφαλλονιά, Πύργο Ηλείας, Πάτρα και κυρίως στην Τρίπολη Αρκαδίας, λόγω των συχνών μεταθέσεων του δημοσίου υπαλλήλου πατέρα του.

Από τότε φάνηκε καθαρά, ότι η ζωή του θα μοιραζόταν ανάμεσα στη μουσική και σε αγώνες για ανθρωπιστικές αξίες. Στην Τρίπολη, μόλις 17 ετών, δίνει την πρώτη του συναυλία παρουσιάζοντας το έργο του *Κασσιανή* και παίρνει μέρος στην αντίσταση κατά των κατακτητών. Στη μεγάλη διαδήλωση της 25ης Μαρτίου 1943 συλλαμβάνεται για πρώτη φορά από τους Ιταλούς και βασανίζεται. Διαφεύγει στην Αθήνα, όπου οργανώνεται στο ΕΑΜ και αγωνίζεται κατά των Γερμανών κατακτητών. Συγχρόνως σπουδάζει στο Ωδείο Αθηνών με καθηγητή τον Φιλοκτήτη Οικονομίδη.

6) ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ (1909-1986)

Ο Παντελής Πρεβελάκης γεννήθηκε στο Ρέθυμνο, δεύτερος γιος του Γεωργίου Πρεβελάκη και της Ειρήνης το γένος Φραγκιαδάκη. Στο Ρέθυμνο πέρασε τα σχολικά του χρόνια και σε ηλικία δεκαπέντε χρόνων εξέδωσε μαζί με τον Γ.Ανδρουλιδάκη το λογοτεχνικό περιοδικό Αθηνά, που κυκλοφόρησε για ένα χρόνο. Το 1926 γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Νίκο Καζαντζάκη με τον οποίο συνδέθηκε με μακρόχρονη φιλία. Δυο χρόνια μετά την έναρξη των σπουδών του πήρε μετεγγραφή στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου και το 1930 έφυγε για περαιτέρω σπουδές στο Παρίσι. Εκεί έμεινε για δυο χρόνια και παρακολούθησε μαθήματα στη Σχολή Γραμμάτων της Σορβόννης και στο Ινστιτούτο Τέχνης και Αρχαιολογίας, από όπου αποφοίτησε το 1933. Μετά την επιστροφή του στην Αθήνα αναγορεύτηκε διδάκτωρ Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και διορίστηκε έκτακτος καθηγητής στην έδρα της Ιστορίας Τέχνης, χωρίς ποτέ να μονιμοποιηθεί λόγω της πολιτικής του ιδεολογίας υπέρ του Βενιζέλου. Το 1937 διορίστηκε στη Διεύθυνση Καλών Τεχνών του Υπουργείου Παιδείας, και παρά το εχθρικό κλίμα του μεταξικού καθεστώτος δραστηριοποιήθηκε έντονα, κυρίως στον τομέα Καλών Τεχνών. Το 1939 διορίστηκε καθηγητής στη Σχολή Καλών Τεχνών και από το 1938 δίδασκε στη σχολή του Εθνικού Θεάτρου. Μετά τη κήρυξη του πολέμου από τους Ιταλούς έκανε αίτηση να καταταγεί εθελοντής και όταν δεν έγινε δεκτή στράφηκε προς τον αγώνα για τη διαφύλαξη και διάσωση των έργων της Εθνικής Πινακοθήκης και του Εθνολογικού Μουσείου. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής απουσίασε από την εκδοτική δραστηριότητα και

παύτηκε από τις εργασίες του. Μετά τον πόλεμο επέστρεψε στο Πανεπιστήμιο και ταξίδεψε σε πολλές χώρες. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Παπαδόπουλου αρνήθηκε να διοριστεί στη Μέση Εκπαίδευση και να τιμηθεί από τη χούντα, κυκλοφόρησε μυστικά την Αντίστροφη Μέτρηση και εκτός εμπορίου τον Νέο Ερωτόκριτο και συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Σπουδών της Σχολής Μωραΐτη. Μετά τη Μεταπολίτευση τιμήθηκε με το Αριστείο Γραμμάτων της Ακαδημίας Αθηνών (1977) και αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτωρ των Φιλοσοφικών Σχολών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Πέθανε στο σπίτι του στην Εκάλη από καρδιά σε ηλικία 77 ετών. Στο χώρο της λογοτεχνίας πρωτοεμφανίστηκε το 1928 με το μονόπρακτο θεατρικό έργο Ο μίμος και το μακροσκελές ποίημα Στρατιώτες εμπνευσμένο από τη Μικρασιατική καταστροφή.

Το 1937 πραγματοποίησε συγγραφική στροφή προς την πεζογραφία, με *Το χρονικό μιας Πολιτείας*. Έκτοτε ασχολήθηκε συστηματικά με τον πεζό λόγο και έγραψε συνολικά 11 μυθιστορήματα, δεν εγκατέλειψε όμως ούτε την ποίηση ούτε το θέατρο: δημοσίευσε άλλες τρεις

ποιητικές συλλογές και την ποιητική σύνθεση *Νέος Ερωτόκριτος* και 9 θεατρικά έργα.

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου δεν δημοσίευσε κανένα έργο, όμως επεξεργάστηκε τα επόμενα έργα, το *Παντέρμη Κρήτη* και την τριλογία *Ο Κρητικός*. Η *Παντέρμη Κρήτη* (δημοσίευση το 1945) είναι, όπως αναφέρει και ο υπότιτλος, χρονικό της κρητικής εξέγερσης του 1866. Δεν πρόκειται βέβαια για ιστορική έρευνα, παρ' όλο που στο τέλος του έργου παρατίθεται

βιβλιογραφία, αλλά για λογοτεχνική ανασύνθεση των ιστορικών γεγονότων. Η τριλογία *Ο Κρητικός* (1948-1950) μπορεί να θεωρηθεί ως οργανική συνέχεια της *Παντέρμης Κρήτης*. Το πρώτο μέρος της τριλογίας, *Το δέντρο*, παρουσιάζει τον κεντρικό ήρωα, τον Κωνσταντή, από τη γέννησή του ως την ενηλικίωσή του. Το δεύτερο μέρος, *Η πρώτη λευτεριά*, αναφέρεται στα γεγονότα των χρόνων 1895-1898, που οδήγησαν στην εγκαθίδρυση του καθεστώτος αυτονομίας της νήσου (αυτό συμβολίζει και ο τίτλος). Το τρίτο μέρος, *Η πολιτεία*, παρουσιάζει τις προσπάθειες των Κρητών να οργανώσουν τη διακυβέρνηση και να διευρύνουν και τα γεγονότα τα σχετικά με το Κίνημα του Θερίσου.

Η επόμενη τριλογία του, *Δρόμοι της δημιουργίας*, είναι απεικόνιση της πνευματικής πορείας του ίδιου του συγγραφέα. Στο πρώτο μέρος, *Ο Ήλιος του Θανάτου*, ο ήρωας Γιωργάκης μεγαλώνει μαζί με τη θεία του, τη θεία-Ρουσάκη και η προσωπικότητά του διαμορφώνεται υπό την επίδραση της θείας αλλά και ενός διανοούμενου, του Λοΐζου Νταμολίνου. Τα δύο αυτά άτομα εκπροσωπούν δύο αντίθετες κοσμοθεωρίες. Η θεία-Ρουσάκη, που είναι ένας από τους πιο ενδιαφέροντες χαρακτήρες των μυθιστορημάτων του Πρεβελάκη, είναι η αυθεντική έκφραση της λαϊκής σοφίας, ενώ ο μηδενιστής Νταμολίνος εκπροσωπεί την εγγράμματη σοφία, η οποία δεν έχει πάντα θετικές επιδράσεις στην ψυχοσύνθεση του ανθρώπου. Το δεύτερο μέρος της τριλογίας, *Η κεφαλή της Μέδουσας*, παρουσιάζει τον ήρωα στην Αθήνα, αντιμέτωπο με την ιδεολογική κρίση του μεσοπολέμου (που παρουσιάζεται συμβολικά ως «κεφαλή της Μέδουσας»). Ο ήρωας αντιμετωπίζει την κρίση με μόνο όπλο την καλλιτεχνική δημιουργία. Το τρίτο μέρος, *Ο άρτος των Αγγέλων*, με τον υπότιτλο «Περιπέτεια στην Ιθάκη», αφηγείται την επιστροφή του ήρωα στη γενέθλια γη (Ρέθυμνο, η προσωπική του «Ιθάκη») και την εσωτερική του κρίση.

Η τελευταία ημιτελής τριλογία *Ερημίτες και αποσυνάγωγοι* δεν παρουσιάζει την οργανική συνοχή των δύο προηγούμενων. Το πρώτο μέρος, *Ο Άγγελος στο πηγάδι*, ασχολείται με μεταφυσικά ζητήματα. Ο ήρωας, ένας δόκιμος μοναχός, δοκιμάζεται από την εσωτερική του κρίση και τον προβληματισμό του για την σχέση του με τους ανθρώπους, τον κόσμο και τον Θεό. Το έργο διαδραματίζεται κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας και οι δοκιμασίες του ήρωα αντιστοιχούν με τα Άγια Πάθη. Το δεύτερο μέρος της τριλογίας, *Αντίστροφη μέτρηση*, δημοσιεύτηκε και κυκλοφόρησε ιδιωτικά κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, το 1974. Ο ήρωας του βιβλίου είναι ένας καθηγητής Πανεπιστημίου, που την

επομένη ημέρα του πραξικοπήματος ορκίζεται μπροστά στους φοιτητές του ότι εάν σε έναν χρόνο δεν αποκατασταθεί η δημοκρατία, θα αυτοκτονήσει. Ένα χρόνο μετά πραγματοποιεί την υπόσχεσή του, παρ' όλο που βρίσκεται αντιμέτωπος με το δίλημμα της επιλογής ανάμεσα στον έρωτα για μια φοιτήτριά του και την ηθική του δέσμευση. Κάποια από τα προβλήματα που τίγονται στο έργο είναι ο ρόλος του διανοούμενου και ο θάνατος ως προσωπική επιλογή και ως πράξη διαμαρτυρίας.

7) Νίκος Ξυλούρης

Ο Νίκος Ξυλούρης ή Ψαρνίκος, γεννήθηκε στις 7 Ιουλίου το 1936, στο ορεινό χωριό Ανώγεια του Ρεθύμνου της Κρήτης από οικογένεια με μουσική παράδοση και πολλούς λυράρηδες.

Η ημερομηνία γέννησης του δεν είναι ακριβής γιατί το φθινόπωρο του 1941 το χωριό Ανώγεια καταστράφηκε και μαζί του καταστράφηκαν και τα χαρτιά όλων των κατοίκων του χωριού. Έτσι χάθηκαν και χαρτιά του Νίκου Ξυλούρη με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η ημερομηνία γέννησης του.

Στα πέντε του χρόνια, όταν οι Γερμανοί έκαψαν το χωριό του, ξεριζώθηκε από τον τόπο του μαζί με τους υπόλοιπους κατοίκους, οι οποίοι μεταφέρθηκαν σε χωριό της επαρχίας Μυλοποτάμου όπου παρέμειναν μέχρι και την απελευθέρωση της Κρήτης. Αδέλφια του είναι οι επίσης γνωστοί μουσικοί της κρητικής μουσικής ο Αντώνης Ξυλούρης (Ψαραντώνης) και ο Γιάννης Ξυλούρης (Ψαρογιάννης) .

Η οικογένεια του Ξυλούρη ήταν φτωχή και γενικά τα χρόνια εκείνα του 1930 ήταν δύσκολα για τους Ανωγιανούς. Λίγο το λάδι, λίγο το ψωμί, ο τόπος ξερός για να φυτέψεις, να ποτίσεις και το χωριό εντελώς κατεστραμμένο. Σ' αυτή τη γωνιά της γης ο Νίκος Ξυλούρης κάνει τα πρώτα του βήματα.

Επιστροφή στην Κρήτη

Σιγά-σιγά οι Κρητικοί άρχισαν να τον στηρίζουν και να οργανώνουν γλέντια για να τον ακούν να παίζει. Έτσι άρχισε να γίνεται γνωστός και το Νοέμβριο του 1958 ηχογράφησε τον πρώτο του δίσκο με τίτλο “Μια μαυροφόρα που περνά”. Ο δίσκος αγαπήθηκε από το κοινό κι έτσι ο Νίκος ηχογράφησε κι άλλα τραγούδια σε δίσκους των 45 στροφών. Το 1960 γεννήθηκε ο γιος του Γιώργος και το 1966 η κόρη του Ρηνιώ. Την χρονιά της γέννησης τη κόρης του κέρδισε και το πρώτο βραβείο σε ένα φεστιβάλ μουσικής στο Σαν-Ρέμο παίζοντας με τη λύρα του ένα συρτάκι. Την επόμενη χρονιά άνοιξε στο Ηράκλειο το μουσικό κέντρο “Ερωτόκριτος” και πλέον δεν ανησυχεί για την επιβίωση του.

Το 1966 το κράτος επιλέγει και στέλνει τον Νίκο Ξυλούρη σε φολκλορικό διαγωνισμό στο Σαν Ρέμο οπού ανάμεσα από δεκάδες συγκροτήματα ο Έλληνας λυράρης παίρνει το πρώτο βραβείο για την ερμηνεία του στο συρτάκι που έπαιξε με την λύρα.

Το 1969 ηχογράφησε με μεγάλη επιτυχία το δίσκο “Ανυφαντού” και λίγους μήνες αργότερα εμφανίστηκε και πάλι σε Αθηναϊκό μουσικό κέντρο.

Η αναγνώριση του στην Αθήνα

Λίγους μήνες αργότερα εμφανίστηκε και πάλι σε Αθηναϊκό μουσικό κέντρο. Οι καταστάσεις όμως πλέον είχαν ωριμάσει και ο κόσμος τον υποστήριζε περισσότερο. Έτσι μετακόμισε και πάλι στην Αθήνα. Γνώρισε τον ποιητή και σκηνοθέτη Ερρίκο Θαλασσινό ο οποίος αποφάσισε να τον συστήσει στο Γιάννη Μαρκόπουλο και έτσι ξεκίνησε μια λαμπρή συνεργασία με το δίσκο “Χρονικό” και τα “Ριζίτικα”. Παράλληλα γνωρίστηκε με τον διευθυντή της δισκογραφικής εταιρίας COLUMBIA και έγιναν κουμπάροι.

Έξι μήνες μετά, κυκλοφορεί ο δίσκος αναφορά στα «Ριζίτικα» της Κρήτης. Τον Μάιο του 1971, ξεκινούν κοινές εμφανίσεις στην μπουάτ «Λήδρα», στην Πλάκα, μέσα στην καρδιά της δικτατορίας. Η φωνή του Νίκου Ξυλούρη γίνεται σημαία αντίστασης. «Πότε θα κάνει ξαστεριά», «Αγρίμια και αγριμάκια μου...

Ακολουθούν δύο ακόμα κύκλοι τραγουδιών του Γιάννη Μαρκόπουλου, η «Ιθαγένεια» και ο «Στρατής ο Θαλασσινός». Ερχεται στη συνέχεια η συνεργασία του με τον Σταύρο Ξαρχάκο («Διόνυσε καλοκαίρι μας», «Συλλογή»), τον Χριστόδουλο Χάλαρη («Τροπικός της Παρθένου», «Ακολουθία»), και τον Χρήστο Λεοντή («Καπνισμένο Τσουκάλι»).

“Το 1969 -λέει σε μία σπάνια συνέντευξή της η σύντροφός του Ουρανία-ερχόμαστε για πρώτη φορά στην Αθήνα για εμφανίσεις στο κέντρο «Κονάκι», και τον Σεπτέμβριο γίνεται η μόνιμη εγκατάστασή μας στην πρωτεύουσα. Έχει ήδη φύγει από τα κρητικά μαγαζιά ο Νίκος, και τραγουδά σε μπουάτ της Πλάκας.

Μετά από ένα χειμώνα επιτυχίας, το καλοκαίρι του ‘70 κατεβαίνει στο Ηράκλειο να εργαστεί. Εκείνο το καλοκαίρι γνωρίζεται με τον Τάκη Λαμπρόπουλο, τότε διευθυντή της “Κολούμπια”, ο οποίος και του ζητά να συνεργαστούν. Αυτή η συνάντηση αποτέλεσε την αφετηρία για την καριέρα του Νίκου. Το έργο του με τίτλο τα “Ριζίτικα”, που τόσο καιρό προσπαθούσε να εκδώσει, γίνεται δίσκος και φιγουράρει στις βιτρίνες των αθηναϊκών καταστημάτων. Αργότερα βραβεύεται για την ερμηνεία στο δίσκο αυτό από την Γαλλική Ακαδημία Σάρλ Κρόζ αλλά θα πάρει την πρώτη του καλλιτεχνική απογοήτευση αφού στο εξώφυλλο του ξένου δίσκου δεν αναφέρεται καν το όνομα του.

Για το ποιος «ανακάλυψε» το Νίκο Ξυλούρη, τα λεγόμενα της συζύγου του κ. Ουρανίας Ξυλούρη όπως δημοσιεύτηκαν σε σχετικά αφιερώματα των περιοδικών «Δίφωνο» και «Μονογραφίες» είναι διαφορετική από αυτήν που συνήθως επικρατεί σε αρκετές βιογραφίες του Νίκου Ξυλούρη, ότι τον ανακάλυψε ο Ερρίκος Θαλασσινός και τον ανέδειξε ο Γιάννης Μαρκόπουλος. Η ανάδειξη του Ξυλούρη οφείλεται στο τραγούδι του «Ανυφαντού» και το πρόσωπο που τον ανακάλυψε και τον ανέδειξε ήταν ο διευθυντής της δισκογραφικής εταιρείας «Κολούμπια» Τάκης Λαμπρόπουλος, ο οποίος τον ηχογράφησε σε ένα γαμήλιο γλέντι στα Ανώγεια και έστειλε την κασέτα στον συνθέτη Σταύρο Ξαρχάκο ο οποίος ήταν τότε στο Παρίσι, προκειμένου να ακούσει τη φωνή του Ανωγειανού Λυράρη. Οι εφημερίδες της εποχής έγραψαν ότι ο Λαμπρόπουλος πήγε στην Κρήτη όπου ανακάλυψε μια σπουδαία και σημαντική φωνή. Από εκεί πληροφορήθηκε ο Γιάννης Μαρκόπουλος για το Νίκο Ξυλούρη και του πρότεινε τα τραγούδια του «Χρονικού».

Τα χρόνια της δικτατορίας

Το 1971 ξεκίνησε κοινές εμφανίσεις με το Γιάννη Μαρκόπουλο στη μπουάτ “Λήδρα” και η φωνή του έγινε σύμβολο της αντίστασης. Συνεργάστηκε στενά, εκείνα τα χρόνια, με τον Θρακιώτη τραγουδοποιό

Θανάση Γκαϊφύλλια στις μπουάτ της Πλάκας και σε συναυλίες σε όλη την Ελλάδα.

Το καλοκαίρι του 1973 τραγούδησε στο θεατρικό έργο “Το μεγάλο μας τσίρκο” με πρωταγωνιστές τον Κώστα Καζάκο και τη Τζένη Καρέζη στο θέατρο “Αθήναιον”.

Τα μεταπολιτευτικά χρόνια τραγουδά κάποια ακόμα τραγούδια του Χρήστου Λεοντή, του Σταύρου Ξαρχάκου, του Δημήτρη Χριστοδούλου, του Λίνου Κόκοτου και του Ηλία Ανδριόπουλου. Τραγουδά όμως πάντα και παραδοσιακά τραγούδια της Κρήτης και κάποια λαϊκά του Στέλιου Βαμβακάρη.

Τα τραγούδια του τα μάθαινε στο πόδι. Δεν είχε χρόνο για πρόβες. Τα μάθαινε, ακούγοντας την κασέτα στο σπίτι, στο αυτοκίνητο. Τραγουδούσε μαζί και το μάθαινε. Μάλιστα, ο Ξαρχάκος, τον ήθελε πάντα στα τραγούδια του αυθεντικό, γι’ αυτό και τον καλούσε στο στούντιο για ηχογράφιση, συνήθως, χωρίς πρόβα. Έτσι έγινε και με το τραγούδι «Ήταν μια φορά». Το ηχογράφησε ο Νίκος χωρίς να το ξέρει. Χωρίς καμία πρόβα”.

Το τέλος

Ο Νίκος Ξυλούρης στην ακμή της καριέρας του αντιλήφθηκε ότι έχει καρκίνο. Μετά από μεγάλο αγώνα, πολλαπλές εγχειρήσεις και αρκετή ταλαιπωρία έχασε τη μάχη στο Νοσοκομείο Πειραιώς στις 8 Φεβρουαρίου 1980 σε ηλικία μόλις 44 χρονών. Με τη φωνή και το ήθος του σημάδεψε τα χρόνια της χούντας, την αντίσταση σε αυτήν, αλλά και τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης. Όπως ο ίδιος έλεγε μετά τη μεταπολίτευση, αναφερόμενος στους ανθρώπους της μουσικής βιομηχανίας “εγώ τους ίδιους ανθρώπους έβλεπα να κανονίζουν επί χούντας, τους ίδιους βλέπω και τώρα”.

8) ΑΛΙΚΗ ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΑΚΗ

Η «εθνική σταρ της Ελλάδος» γεννήθηκε στις 20 Ιουλίου του 1934 στο Μαρούσι. Τρεις μέρες αργότερα αρρώστησε με πνευμονία και αμέσως οι γονείς της φώναζαν ιερέα να τη βαφτίσει. Το όνομα που της έδωσαν: Αλίκη – Σταματίνα . Τα παιδικά της χρόνια ήταν ιδιαίτερα δύσκολα και φτωχικά. Στην κατοχή ο πατέρας της δολοφονήθηκε και η μητέρας της ανέλαβε μόνη της να μεγαλώσει τα τρία παιδιά, την Αλίκη, τον Αντώνη και τον Τάκη.

Καριέρα

Το 1952 έδωσε κρυφά από την οικογένειά της εξετάσεις στη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου από την οποία αποφοίτησε τρία χρόνια μετά με *Λίαν Καλώς*.¹ Προτού ακόμη αποφοιτήσει από τη Σχολή ξεκίνησε τη σταδιοδρομία της από το θέατρο. Ο πρώτος της θεατρικός ρόλος ήταν στο έργο *Κατα Φαντασίαν Ασθενής* του Μολιέρου το 1953 και η πρώτη της κινηματογραφική εμφάνιση έγινε στην ταινία *Το Ποντικακι* 1954. Κατά τη διάρκεια της φοίτησης της στη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου συμμετείχε χωρίς άδεια της Σχολής στην παράσταση *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*. Τότε συζητήθηκε από τον σύλλογο των διδασκόντων της Σχολής η παραμονή της ή όχι στη Σχολή: Ο Καρθάιος είχε ισχυρισθεί πως δέχθηκε την επίσκεψη της θείας του Νίκου Χατζίσκου, και του ζήτησε να επιτρέψει ως διευθυντής της Σχολής να παίξει η Βουγιουκλάκη στις παραστάσεις του Εθνικού Κήπου. Ο διευθυντής είπε πως ο κανονισμός της Σχολής δεν το επέτρεπε, αλλά δεν διαβιβάστηκε σωστά στην Βουγιουκλάκη, η οποία παραπλανήθηκε και χωρίς να αντιμετωπίσει το ζήτημα υπεύθυνα, συμμετείχε στις παραστάσεις. Η Βουγιουκλάκη αιτήθηκε συγχώρεσης από το Συμβούλιο των καθηγητών, επικαλούμενη πως και στο παρελθόν είχε αρνηθεί πρόταση συμμετοχής της σε παράσταση του θιάσου της Κοτοπούλη. Τελικά ο Καρθάιος πρότεινε την επιεική κρίση της σε κάτι που συμφώνησε και ο Ροντήρης. Σύντομα καθιερώθηκε στο χώρο και λόγω της εξαιρετικής δημοτικότητας που απέκτησε στο ευρύ κοινό ονομάστηκε (από τον Φιλοποίμενα Φίνο αρχικά) "Εθνική Σταρ" της Ελλάδας.

Το 1960, κέρδισε το βραβείο ερμηνείας Α' Γυναικείου ρόλου στο 1^ο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης για την ερμηνεία της στην ταινία *Μανταλένα*, σε σκηνοθεσία Ντίνου Δημόπουλου, ενώ η ίδια ταινία εκπροσώπησε την Ελλάδα στο διεθνές κινηματογραφικό Φεστιβάλ των Καννών, όπου άφησε πάρα πολύ καλές εντυπώσεις.

Το 1961 η Αλίκη Βουγιουκλάκη συγκρότησε τον δικό της θίασο, ανεβάζοντας τα έργα *Καίσαρ και Κλεοπάτρα*, *Χτυποκάρδια στο θρανίο* κ.α. Αργότερα γνωρίστηκε με τον Φιλοποίμενα Φίνο και άρχισε μια μόνιμη συνεργασία με την εταιρία του, τη Φίνο φιλμ ί έκαναν μερικές από τις μεγαλύτερες εισπρακτικές επιτυχίες του ελληνικού κινηματογράφου, ανάμεσά τους οι ταινίες *Η Αλίκη στο ναυτικό*, *Η Λίζα και η άλλη*, *Η κόρη μου η Σοσιαλίστρια*, *Η Μαρία της Σιωπής*, *Ο αγαπητικός της Βοσκοπούλας*, *Το κορίτσι με τα παραμύθια*, *Διακοπές στην Αίγινα*, *Έρωτας στους αμμόλοφους*, *Αστέρω*, *Το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο*, *Υπολοχαγό Νατάσσα* και *Η ψεύτρα*. Οι, μεταξύ άλλων, κινηματογραφικοί της ρόλοι, άλλοτε της χαριτωμένης σκανδαλιάρας

μαθήτριας, άλλοτε του πλουσιοκόριτσου που επαναστατεί εναντίον του πλούσιου πατέρα της, άλλοτε της φτωχής και ασήμαντης κοπέλας που καταφέρνει να ανέβει κοινωνικά, να επιτύχει και να δοξαστεί, είχαν και συνεχίζουν να έχουν, μεγάλη απήχηση στο κοινό εξασφαλίζοντας στην ηθοποιό σπάνια δημοτικότητα ενώ η ταινία *Υπολογαγός Νατάσσα* ήταν η μεγαλύτερη εισπρακτική επιτυχία στην ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου για τρεις δεκαετίες. Επίσης οι δύο επόμενες μεγαλύτερες εισπρακτικές κινηματογραφικές επιτυχίες ανήκουν στην Βουγιουκλάκη.

Η σημαντική εμπορική κάμψη που σημείωσε από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο ελληνικός κινηματογράφος ώθησε τη Βουγιουκλάκη να ασχοληθεί σχεδόν αποκλειστικά με το θέατρο. Το 1975 αλλάζει τον μέχρι τότε τρόπο ανεβάσματος των μιούζικαλ, φέρνοντας στην Ελλάδα τα μιούζικαλ-υπερπαραγωγή, με το έργο του Νιλ Σάιμον *Καμπίρια*. Ανέβασε επίσης με μεγάλη επιτυχία και άλλα έργα του είδους, όπως το *Καμπαρέ*, *Ωραία μου κυρία*, *Τζούλια* και *Εβίτα* με τελευταίο το μιούζικαλ *Η μελωδία της ευτυχίας*.

Προσωπική ζωή

τις 18 Ιανουαρίου 1965 παντρεύτηκε με το Δημήτρη Παπαμιχαήλ, συμφοιτητή της στη Δραματική Σχολή και στις 4 Ιουνίου 1969 γεννήθηκε ο γιος τους, Γιάννης. Μαζί πρωταγωνίστησαν σε πολλά κινηματογραφικά και θεατρικά έργα, από τα πιο εμπορικά και πετυχημένα στην ιστορία του ελληνικού κινηματογράφου.

Θάνατος

Τον Απρίλιο του 1996, αφού έκανε εξετάσεις σε ένα ιατρικό διαγνωστικό κέντρο της Express Service στη Θεσσαλονίκη, διεγνώσθη κακοήθης όγκος στο ήπαρ. Μετά από δυο μήνες νοσηλείας, η Αλίκη Βουγιουκλάκη πέθανε στις 23 Ιουλίου 1996 στο Ιατρικό Κέντρο Αθηνών μετά από τη σύντομη και άνιση μάχη που έδωσε με τον καρκίνο. Ο θάνατός της, μόλις τρεις μέρες μετά τα γενέθλιά της, βύθισε στο πένθος ολόκληρο τον Ελληνισμό . Υπήρξαν αμέτρητα αφιερώματα από τους τηλεοπτικούς σταθμούς για την ζωή και την καριέρα της, που ξεπέρασαν σε τηλεθέαση ακόμη και τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ατλάντα, αλλά και πολυσέλιδα αφιερώματα από τα έντυπα της εποχής.

9)ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τη μακραίωνη και περιπετειώδη πορεία της ελληνικής ιστορίας λάμπρυναν και ομόρφηναν με την παρουσία τους, πολλές κορυφαίες προσωπικότητες, σφραγίζοντας με το πέρασμά τους το παλιότερο ή νεότερο παρελθόν. Αναμφίβολα στις ξεχωριστές αυτές προσωπικότητες ιδιαίτερη θέση κατέχει ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που βρίσκεται τοποθετημένος στο πλατύσκαλο της κλίμακας των ιστορικών εξελίξεων. Υπήρξε ο μέγιστος πολιτικός άνδρας της πολυκύμαντης και ταραχώδους Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους. Ήταν ο ποιητής της πολιτικής, ο μεγάλος οραματιστής, ο διαυγής στρατηγικός νους, ο γίγαντας της διπλωματίας, ο εμπυχωτής του λαού μας σε κρίσιμες εθνικές στιγμές, ο θριαμβευτής πάνω στη διεθνή πολιτική σκηνή, ο μεγαλύτερος και πιο χαρισματικός ηγέτης όλων των εποχών. Με την απaráμιλλη διορατικότητα, το μεγαλοϊδεατισμό και τη μαγνητική προσωπικότητα του, ο Βενιζέλος, έκανε πραγματικότητα το εθνικό όραμα της ελληνικής φυλής. Έθεσε τα θεμέλια για μια Ελλάδα των 5 θαλασσών και 2 ηπείρων, σεβαστή στους φίλους της και φοβερή στους εχθρούς της. Με τη μεγαλοσύνη και το πάθος του για την αναγέννηση της πατρίδας μας, πέρασε στο πάνθεο της ελληνικής Ιστορίας ως ο άξιος ταγός της μοίρας του τόπου μας, ως ο Παράκλητος του Έθνους μας, ο Μεσσίας του Ελληνισμού.

Γεννημένος στις 23 Αυγούστου 1864 στις Μουρνιές των Χανίων, γαλουχείται με το πικρό γάλα της σκλαβιάς και τρώει το λιγοστό ψωμί της ξενιτιάς στη Σύρο όπου «εξ απαλών ονύχων» αναγκάζεται να καταφύγει. Η παιδική και νεανική του ψυχή ποτίζεται από τα δεινά της σκλαβιάς και η τάση του να μασκαρεύεται με πανοπλίες, να πολεμά τους Τούρκους με αυτοσχέδια όπλα, διαγράφουν το νεανικό πόθο που όταν γίνεται ώριμος τον μετατρέπει σε σκληρό αγώνα και ακατάπαυστη ελληνική πάλη. Το υψηλό φρόνημα του, δε λυγίζει στις Οθωμανικές αυθαιρεσίες Θα έλεγε κανείς ότι θεριεύει και πλάι σε αυτό ανδρώνεται μια φυσιογνωμία, σπέρμα «ευγενούς καρπού», γνήσια έκφραση της λεβέντικης Κρητικής ψυχής.

Ήταν μόλις 44 χρόνων το 1908, όταν μετά την επανάσταση των Νεότουρκων, επισημοποιείται η Ένωση με την Ελλάδα. Γνήσιος εκτιμητής των καταστάσεων, παραιτείται για να αποφύγει συγκρούσεις με τις Μ.Δυνάμεις, και πηγαίνει στην Αθήνα όπου καλείται να εξομαλύνει την κατάσταση, αφού από την υπερεικοσάχρονη πολιτική δράση του, είχε αποκτήσει πήρα και αντίληψη διπλωματική, ωριμότητα και υπεροχή που έκαναν διακριτή την περίλαμπρη σταδιοδρομία του. Ένα μέρος από τα μαλλιά και τα γένια του είχε υπολευκανθεί. Με τα γυαλιά και τους καλούς τρόπους, την πειστική ευγλωσσία του, έδινε την εντύπωση ανθρώπου, που

μιλούσε με ειλικρίνεια, πράγμα που οδήγησε σε συντριπτική νίκη του κόμματος του.

Έτσι, αναλαμβάνει την ανασυγκρότηση της χώρας και την εξυγίανση του κρατικού μηχανισμού, με έναν πρωτοφανή οργανισμό δημιουργίας. Διακρίνεται από μια πρωτόγονη διαίσθηση, έναν υψηλό πολιτικό ρεαλισμό. Καταπιάνεται με την αναδιοργάνωση του κράτους ενώ παράλληλα επιδίδεται και στην υλοποίηση ορισμένων άλλων προτεραιοτήτων ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη της χώρας. Η δυσφορία του αγροτικού κόσμου και η πικρία του αστικού καθώς και η φαυλοκρατική ολιγαρχία είναι δυσοίωνα σημάδια για τη πορεία του τόπου και γεννούν τη υποχρέωση κατάρτισης της εργατικής νομοθεσίας με επιστημονική μεθόδευση. Για το λόγο αυτό, το τμήμα εργασίας και κοινωνικής πρόνοιας, διοργάνωσε την κρατική μέριμνα υπέρ των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, καταρτίστηκαν μελέτες περί των όρων εργασίας και μελετήθηκαν τα προτεινόμενα για τις συνθήκες του τόπου μέσα επέμβασης του κράτους στις διαφορές εργοδοτών και εργαζομένων. Επιπλέον έγιναν συγκριτικές έρευνες για τα ισχύοντα σε προηγμένα κράτη και καταρτίστηκαν μελέτες και σχέδια για τη

συνδικαλιστική και συνεταιριστική οργάνωση των εργαζομένων, έτσι ώστε να σημειωθεί πρόοδος στην απόδοσή τους. Επίσης, άρχισε να αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της κοινωνικής ασφάλισής τους από εργασιακά ατυχήματα. Ο Βενιζέλος είχε αναγνωρίσει και το όπλο της απεργίας, αλλά δεν ήταν διατεθειμένος να γίνει μοχλός παράλυσης του οικονομικού βίου της χώρας. Παράλληλα, στον τομέα της υγείας, η θεμελίωση του θεσμού των κοινωνικών ασφαλίσεων αποτέλεσε ιστορικό άλμα προόδου, ενώ πανηγυρική εκδήλωση ήταν η μεγάλη αγροτική μεταρρύθμιση. Θέσπισε το δικαίωμα της απαλλοτρίωσης των τσιφλικιών από το κράτος και σε συνδυασμό με ένα πρόγραμμα γεωργικής πολιτικής, απέβλεπε στην εντατική εκμετάλλευση της ελληνικής γης και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του Έλληνα αγρότη, που αποτελεί τη σπονδυλική στήλη της κοινωνίας μας.

Από την άλλη πλευρά, στις αρνητικές αντιδράσεις, έρχονται να προστεθούν οι ευνοούμενοι του καθεστώτος που εκμεταλλεύονται τις πλουτοπαραγωγικές δυνάμεις του έθνους και ακόμη το σύστημα της ευνοιοκρατίας που επικρατεί για την επάνδρωση των δημοσίων θέσεων, κάτι που έχει παραλύσει τον κρατικό μηχανισμό. Για να δώσει λύση και σε αυτό το πρόβλημα, κατάρτισε τη φορολογική πολιτική, προσαρμόζοντας τους φόρους με τρόπο, ώστε να εκπληρώνουν τον προορισμό τους, χωρίς όμως να κάμπτουν τη δημιουργική έφεση της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας.

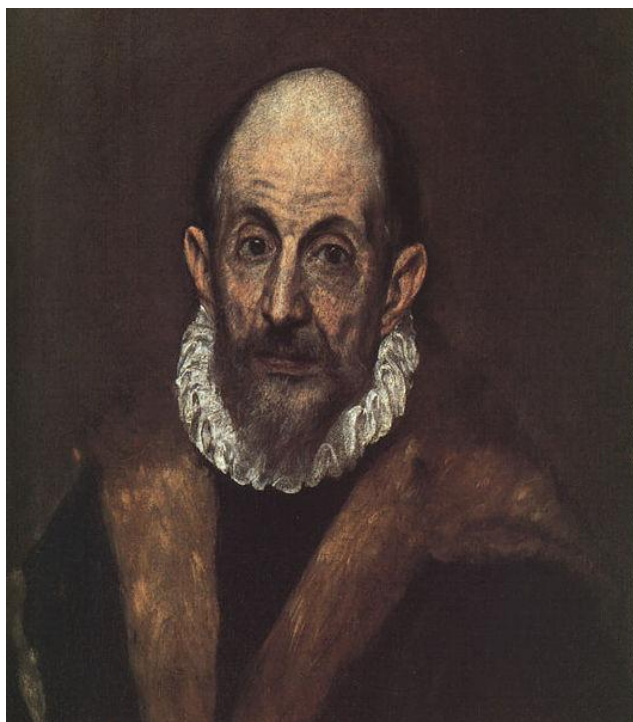
Βαρύτητα δόθηκε και στην εκπαίδευση, καθώς πίστευε ότι η μόρφωση ήταν ισάξια με τα εθνικά ταμπού καθώς σχετιζόταν άμεσα με την

εξωτερική πολιτική. Είναι γεγονός ότι και στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ο Βενιζέλος έκανε πολλά. Ένα από αυτά ήταν η νύμφη του Θερμαϊκού, που όμως δεν ήταν αρκετή. Σειρά είχαν Βέροια, Κατερίνη, Ήπειρος, μαζί με τα νησιά του Αιγαίου, η ελληνικότητα των οποίων αποκαταστάθηκε, αφού ο Βενιζέλος, με το διπλωματικό του ταλέντο, απέσπασε την εύνοια των Μεγάλων για άλλη μια φορά.

Τελος, το όνομα του Ελευθερίου Βενιζέλου έχει δοθεί σε πολλούς δρόμους και πλατείες σε όλες σχεδόν τις πόλεις της Ελλάδας.

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

Γενικά

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (1541 – 7 Απριλίου 1614), γνωστός επίσης με το Ισπανικό προσωνύμιο *El Greco*, δηλαδή ο Έλληνας, ήταν Κρητικός ζωγράφος, γλύπτης και αρχιτέκτονας της Ισπανικής αναγέννησης. Έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του μακριά από την πατρίδα του, δημιουργώντας το κύριο σώμα του έργου του στην Ιταλία και στην Ισπανία. Εκπαιδεύτηκε αρχικά ως αγιογράφος στην Κρήτη, που αποτελούσε τότε τμήμα της ενετικής επικράτειας, και αργότερα ταξίδεψε στη Βενετία. Στην Ιταλία επηρεάστηκε από τους μεγαλύτερους δασκάλους της ιταλικής τέχνης, όπως τον

Τιντορέτο και τον Τιτσιάνο, του οποίου υπήρξε μαθητής, υιοθετώντας στοιχεία από τον μανιερισμό. Το 1577 εγκαταστάθηκε στο Τοledo, όπου έζησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ολοκλήρωσε ορισμένα από τα πιο γνωστά έργα του.

Υφολογικά, η τεχνοτροπία του Ελ Γκρέκο θεωρείται έκφραση της Βενετικής σχολής και του μανιερισμού όπως αυτός διαμορφώθηκε στο δεύτερο μισό του 16ου αιώνα.^[1] Παράλληλα χαρακτηρίζεται από προσωπικά στοιχεία, προϊόντα της τάσης του για πρωτοτυπία, τα οποία όμως δεν βρήκαν μιμητές στην εποχή του, γεγονός που δεν

ευνόησε και τη συνέχειά τους. Η μπαρόκ τεχνοτροπία που εκτόπισε τον μανιερισμό, αλλά και τα αμέσως μεταγενέστερα καλλιτεχνικά ρεύματα που δεν αντιμετώπισαν ευμενώς το ύφος του, είχαν ως αποτέλεσμα να αγνοηθεί το έργο του Γκρέκο τους επόμενους αιώνες. Στη διάρκεια του 20ού αιώνα, αναγνωρίστηκε ως πρόδρομος της μοντέρνας τέχνης που αξιοποίησε στοιχεία της Ανατολικής και Δυτικής παράδοσης, και το έργο του επανεκτιμήθηκε, διατηρώντας μέχρι σήμερα δεσπόζουσα θέση ανάμεσα στους μείζονες ζωγράφους όλων των εποχών.

Βιογραφία

πατέρα τους.

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος γεννήθηκε πιθανότατα το 1541 στον Χάνδακα¹, το σημερινό Ηράκλειο της Κρήτης, την εποχή της Βενετοκρατίας. Η ημερομηνία γέννησης του προκύπτει όχι από κάποιο επίσημο έγγραφο της εποχής αλλά με βάση μία ιδιόχειρη σημείωση του, σύμφωνα με την οποία το 1606 ήταν 65 ετών. Ο πατέρας του, Γεώργιος Θεοτοκόπουλος, ήταν φοροσυλλέκτης και έμπορος. Για τη μητέρα του δεν διαθέτουμε πληροφορίες, ενώ άγνωστη παραμένει και η ταυτότητα μίας ενδεχόμενης πρώτης, Ελληνίδας συζύγου του. Είχε έναν μεγαλύτερο αδελφό, τον Μανούσο Θεοτοκόπουλο (1531-1604), ο οποίος ακολούθησε το επάγγελμα τού

Ο Θεοτοκόπουλος εκπαιδεύτηκε ως αγιογράφος, γεγονός που πιστοποιείται από ένα δημόσιο έγγραφο του 1563, ενώ θα πρέπει να μελέτησε από νεαρή ηλικία την αρχαία ελληνική και κλασική γραμματεία, κρίνοντας από την πλούσια βιβλιοθήκη^[iii] που κληροδότησε μετά το θάνατό του.^[2] Το όνομα του πρώτου δασκάλου του δεν είναι γνωστό, αν και το όνομα του Ιωάννη Γριπώτη (1516-69) έχει προταθεί.^[1] Στην Κρήτη, που από το 1211 αποτελούσε μέρος της ενετικής επικράτειας, οι ζωγράφοι και οι αγιογράφοι συνδύαζαν το βυζαντινό ιδίωμα με τις Δυτικές επιρροές, φιλοτεχνώντας φορητές κυρίως εικόνες και διαμορφώνοντας τη λεγόμενη «Κρητική σχολή». Στο Χάνδακα εργάζονταν κατά το 16ο αιώνα περίπου διακόσιοι ζωγράφοι, οργανωμένοι σε συντεχνίες σύμφωνα με τα ιταλικά πρότυπα. Ο Θεοτοκόπουλος εξοικειώθηκε από νωρίς με έργα καλλιτεχνών της Αναγέννησης που κυκλοφορούσαν στη βενετοκρατούμενη Κρήτη και από το 1563 εξασκούσε επίσημα το επάγγελμα του ζωγράφου. Η πληροφορία αυτή εκμαιεύεται από μία αναφορά στο όνομα του σε επίσημο έγγραφο της εποχής, στην οποία περιγράφεται ως *δάσκαλος* (*maestro Domenico*).^[3] Μία από τις πρώτες πληροφορίες που διαθέτουμε για κάποιο έργο του προέρχεται επίσης από άλλο έγγραφο του 1566, σύμφωνα με το οποίο δόθηκε στον Θεοτοκόπουλο άδεια για να πουλήσει με λαχνό μία εικόνα που εκτιμήθηκε στα 70

δουκάτα, ποσό ιδιαίτερα σημαντικό για την εποχή και ειδικότερα για έναν νέο καλλιτέχνη.^{[4][5]}

Με δεδομένο πως στην εποχή του συνυπήρχαν στην Κρήτη Ορθόδοξοι και Καθολικοί, παραμένει αμφιλεγόμενο σε ποιο από τα δόγματα αυτά ανήκε η οικογένειά του. Θεωρείται πιθανότερο πως ήταν ορθόδοξη,^[5] εκδοχή που στηρίζεται σε μελέτες αρχιερακών και νομικών εγγράφων, σύμφωνα με τις οποίες ένας θείος του ήταν ορθόδοξος ιερέας, ενώ το όνομα τού Δομήνικου Θεοτοκόπουλου δεν καταγράφεται στα αρχεία των βαπτίσεων της Καθολικής Εκκλησίας στην Κρήτη.^[2] Διαφορετικές πηγές κάνουν επίσης λόγο για πιθανή καταγωγή του από καθολική οικογένεια.^[1] Ορισμένοι μελετητές εκτιμούν πως ο Θεοτοκόπουλος ασπάστηκε αργότερα το καθολικό δόγμα, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθήκη του, στην οποία ανέφερε πως υπήρξε «πιστός Καθολικός». Η διαθήκη αυτή έχει αμφισβητηθεί, συνυπολογίζοντας την υποχρέωση του να τη συντάξει σύμφωνα με τις επιταγές της Ιεράς Εξέτασης.^[6]

Ιταλία

Με δεδομένο πως η Κρήτη ανήκε στην επικράτεια της Δημοκρατίας της Βενετίας, ήταν φυσιολογική η εγκατάστασή του στη Βενετία για τη συνέχιση των σπουδών του. Η ακριβής χρονολογία άφιξής του δεν είναι γνωστή, ωστόσο εκτιμάται πως εγκατέλειψε την Κρήτη το 1567^[iv]. Έζησε στη Βενετία περίπου μέχρι το 1570 επιχειρώντας να ακολουθήσει τα πρότυπα των καλλιτεχνών που κυριαρχούσαν στη καλλιτεχνική ζωή της πόλης, μεταξύ αυτών ο Τιτσιάνο και ο Τιντορέττο. Την ίδια περίοδο υιοθέτησε την τεχνική της ελαιογραφίας, ζωγραφίζοντας πλέον σε μουσαμά και εγκαταλείποντας το ξύλο. Ένα από τα έργα που αποτυπώνουν τη μετάβαση του Θεοτοκόπουλου από το βυζαντινό στο Δυτικό ιδίωμα είναι το *Τρίπτυχο της Μοντένα* (π. 1560-1565), το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία εμφανώς εμπνευσμένα από τα πρότυπα που κυριαρχούσαν στην Ιταλία, συνυφασμένα με θέματα επηρεασμένα από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα.^[7]

Το 1570 βρέθηκε στη Ρώμη, γεγονός που μας αποκαλύπτεται από σχετική επιστολή του ζωγράφου Τζούλιο Κλόβιο, μέσα από την οποία συστήνει τον Θεοτοκόπουλο στον προστάτη του, καρδινάλιο Αλεσάντρο Φαρνέζε, περιγράφοντάς τον ως έναν «νεαρό από τον Χάνδακα, μαθητή του Τιτσιάνο» και «σπάνιο ταλέντο στη ζωγραφική».^[8] Πιθανά προκειμένου να ανταποδώσει την εξυπηρέτηση, ο Ελ Γκρέκο δημιούργησε μία ημίσωμη

προσωπογραφία του Κλόβιο, η οποία αποτελεί και την παλαιότερη προσωπογραφία του που διασώζεται μέχρι σήμερα. Στη Ρώμη, ο Θεοτοκόπουλος, όπως και άλλοι διακεκριμένοι ζωγράφοι, ήρθε αντιμέτωπος με τον σκληρό ανταγωνισμό που επικρατούσε την εποχή εκείνη, την ίδια στιγμή που δέσποζε η παρουσία του Τιτσιάνο και εξακολουθούσε να ασκεί επίδραση το έργο του Μιχαήλ Άγγελου, έξι χρόνια μετά το θάνατό του. Η σχέση τού Γκρέκο με το έργο του τελευταίου παραμένει αμφιλεγόμενη. Σύμφωνα με μία ανεκδοτολογική αναφορά που δεν επιβεβαιώνεται, πρότεινε στον πάπα Πίο Ε' να φιλοτεχνήσει πάνω στην *Δευτέρα Παρουσία* του

Μιχαήλ Άγγελου, έργο με το οποίο είχε διακοσμήσει την Καπέλα Σιξτίνα.^[9] Όταν αργότερα τού ζητήθηκε να εκφέρει την άποψή του για τον Μιχαήλ Άγγελο, ο Θεοτοκόπουλος απάντησε πως τον θεωρούσε έναν καλό άνθρωπο, ο οποίος όμως δεν γνώριζε να ζωγραφίζει.^[10] Ο Φρανθίσκο Πατσέκο επίσης αναφέρει δυσμενή σχόλια του Γκρέκο, για τον Μιχαήλ Άγγελο, κατά τη διάρκεια συνάντησής τους στο Τολέδο, λίγο πριν το θάνατο του.^[11] Από την άλλη πλευρά, η επίδραση που τού άσκησε θεωρείται δεδομένη. Οι προσωπογραφίες των Τιτσιάνο, Μιχαήλ Άγγελου, Κλόβιο και Ραφαήλ που φιλοτέχνησε στο έργο *Η εκδίωξη των εμπόρων*, έχουν ερμηνευτεί ως επιθυμία του να αποδώσει ένα φόρο τιμής σε αυτούς, αναγνωρίζοντας με τον τρόπο αυτό την αξία τους.^[9] Φαίνεται ωστόσο πως ο Γκρέκο έδειξε μεγαλύτερο ενδιαφέρον στο δυναμισμό του Κορέτζιο και την κομψότητα των έργων του Παρμιτζανίνο.^{[1][12]}

Στο Παλάτσο Φαρνέζε γνώρισε τον ουμανιστή βιβλιοθηκάριο του Φαρνέζε, Φούλβιο Ορσίνι, ο οποίος υπήρξε υποστηρικτής του Γκρέκο και στη συλλογή του βρέθηκαν αργότερα επτά έργα του. Δουλεύοντας στην υπηρεσία του Αλεσάντρο Φαρνέζε, δεν είχε σημαντικές ευκαιρίες να αναδείξει το ταλέντο του και ανέλαβε τελικά λίγες παραγγελίες. Το 1572 αποπέμφθηκε τελικά από το Παλάτσο Φαρνέζε, γεγονός που πιστοποιείται από μία επιστολή του Θεοτοκόπουλου, με ημερομηνία 6 Ιουλίου 1572, στην οποία διαμαρτύρεται για την άδικη εκδίωξή του από το παλάτι. Στις 18 Σεπτεμβρίου της ίδιας χρονιάς, κατέθεσε αίτηση για να γίνει μέλος της συντεχνίας ζωγράφων του Αγίου Λουκά, με το όνομα *Domenico Greco*, αποφασίζοντας προφανώς να ακολουθήσει σταδιοδρομία ανεξάρτητου και αυτόνομου καλλιτέχνη. Συνολικά, οι πίνακες που

φιλοτέχνησε στην Ιταλία ακολούθησαν τα αναγεννησιακά πρότυπα του 16ου αιώνα στη Βενετία,^[13] ειδικότερα σε ότι αφορά την απόδοση του φωτός ή την έμφαση στο χρώμα, παραμερίζοντας το βυζαντινό ιδίωμα και υιοθετώντας μία διαφορετική τεχνική^[14] και στοιχεία του μανιερισμού.^[8]

Ισπανία

Το 1577 καταγράφεται η παρουσία του Γκρέκο στην Ισπανία, χωρίς να διαθέτουμε πολλές πληροφορίες για τις δραστηριότητές του την περίοδο 1572-76 στην Ιταλία. Αρχικά εγκαταστάθηκε στη Μαδρίτη και αργότερα στο Τολέδο, πόλη που αποτελούσε τότε θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο της Ισπανίας, με περίπου 62.000 κατοίκους το 1571.^[15] Εκεί δημιούργησε ορισμένα από τα πιο γνωστά έργα της ώριμης περιόδου του και γνώρισε την καθιέρωση. Στις πρώτες παραγγελίες που ανέλαβε ανήκαν τρία ρετάμπλ για την εκκλησία του Αγίου Δομήνικου και ο πίνακας *Ο Διαμερισμός των Ιματίων του Χριστού* (1577-79) που μεταφέρθηκε στο σκευοφυλάκιο του καθεδρικού ναού της πόλης. Συμμετείχε επίσης στο εικονογραφικό πρόγραμμα για το Ανάκτορο του Εσκοριάλ, το οποίο υπήρξε ενδεχομένως και ο κύριος λόγος για τον οποίο εγκαταστάθηκε στην Ισπανία,^[13] επιδιώκοντας να κερδίσει την εύνοια του βασιλιά. Ο Φίλιππος Β' της Ισπανίας επέλεξε αρχικά το ζωγράφο Χουάν Φερνάντες δε Ναβαρέτε να διακοσμήσει την

εκκλησία του Αγίου Λαυρεντίου, ωστόσο μετά το θάνατό του, ανέθεσε το έργο στον Θεοτοκόπουλο. Εκείνος ολοκλήρωσε το έργο *Το Μαρτύριο του Αγίου Μαυρίκιου* (1580-82), το οποίο όμως δεν ικανοποίησε το βασιλιά, με αποτέλεσμα να μην τοποθετηθεί στην εκκλησία του Εσκοριάλ, πιθανώς γιατί δεν ήταν συμβατός με το πνεύμα που επιζητούσε ο ίδιος να κυριαρχεί^[v]. Το γεγονός πως δεν κατάφερε να αποτελέσει μέλος τής βασιλικής αυλής, οδήγησε τελικά στη σύσφιξη των σχέσεών του με την πόλη του Τολέδου. Ο Παραβιθίνο τόνισε τη στενή σχέση του με την ισπανική πόλη, σε ένα σονέτο που συνέθεσε το 1614 προς τιμή τού Θεοτοκόπουλου, όπου αναφέρει πως «ζωή πήρε από την Κρήτη και χρωστίρες, πιο ωραία πατρίδα βρήκε στο Τολέδο, απ' όπου ξεκινά την αιωνιότητα να κατακτήσει διά του θανάτου».^[16] Εκεί απέκτησε ένα γιο, τον Χόρχε Μανουέλ (Γεώργιος Εμμανουήλ), με την Χερόνιμα ντε λας Κουέβας (Doña Jerónima de Las Cuevas)^[vi]. Συνεργάστηκε με αρκετούς παραγγελιοδότες, όπως τον μοναχό και καθηγητή ρητορικής Ορτένσιο Φέλιξ Παραβιθίνο (1580-1633), το νομομαθή Χερόνιμο δε Θεβάγιος (1562-1644) ή τον φίλο του και λόγιο της εποχής Αντόνιο δε Κοβαρούμπιας (1524-1602).

Το 1586, ο ιερέας της ενορίας του Αγίου Θωμά, τού ανέθεσε την παραγγελία για τον πίνακα *Η Ταφή του Κόμη Οργκάθ*, που συνιστά μέχρι σήμερα ένα από τα δημοφιλέστερα έργα του. Στις σημαντικότερες παραγγελίες που ανέλαβε στο Τολέδο ανήκει επίσης ένα ρετάμπλ που φιλοτέχνησε για το Ίδρυμα της Doña María de Aragon στη Μαδρίτη, καθώς και η διακόσμηση του παρεκκλησίου του Αγίου Ιωσήφ (*Capilla de San Jose*), που προέβλεπε δύο θρησκευτικές συνθέσεις και δύο γλυπτά των Δαβίδ και Σολομώντα. Το εργαστήριο του γνώρισε μέγιστη ακμή κατά την περίοδο 1600-1607, ενώ συνεργάτης του υπήρξε από το 1597 και ο γιος του, το όνομα του οποίου αναφέρεται σε αρκετά έγγραφα της εποχής. Την περίοδο 1603-07, ο Χόρχε Μανουέλ ανέλαβε να φιλοτεχνήσει ορισμένα έργα που προορίζονταν για το νοσοκομείο Καριδάδ στο Ιγιέσκας, παραγγελία που οδήγησε τελικά σε μία οικονομική διαμάχη, καθώς οι παραγγελιοδότες δεν έμειναν ικανοποιημένοι από το αποτέλεσμα. Η τελευταία παραγγελία που ανέλαβε ο Θεοτοκόπουλος ήταν για το νοσοκομείο Ταβέρα του Τολέδου, για την οποία συνεργάστηκε με το γιο του. Πέθανε στις 7 Απριλίου του 1614, πριν ολοκληρώσει το έργο και αρχικά θάφτηκε στην εκκλησία του Αγίου Δομήνικου στο Τολέδο. Το 1619, ο γιος του μετέφερε το λείψανό του στην εκκλησία του Σαν Τορκουάτο, η οποία αργότερα κατεδαφίστηκε με αποτέλεσμα να χαθεί το φέρετρό του. Στην απογραφή που συνέταξε ο γιος του μετά το θάνατο τού Γκρέκο, αναφέρονταν 143 ολοκληρωμένοι πίνακες, 45 γύψινα ή πήλινα προπλάσματα, 150 σχέδια, 30 σχέδια για ρετάμπλ καθώς και 200 χαρακτηριστικά έργα.^[17]

Κρήτη και Ιταλία

Τρίπτυχο της Μόντενα (κύρια όψη), περ. 1560-65, Τέμπερα σε ξύλο, 37 x 23,8 εκ. (μεσσαίο φύλλο), 24 x 18 εκ. (πλάγια φύλλα), Μόντενα, Γκαλέρια Εστένσε. Το τρίπτυχο περιείχε στην κύρια όψη τρεις σκηνές, τη *Στέψη του χριστιανού ιππότη*, την *Προσκύνηση των ποιμένων* και τη *Βάπτιση του Χριστού*. Στην πίσω όψη ο Γκρέκο φιλοτέχνησε μία *Αποψη του Όρους Σινά* (παραλλαγή χαρακτηριστικού τού Giovanni Battista Fontana), τον *Ευαγγελισμό* και την *Επίπληξη προς τον Αδάμ και την Εύα*. Τα τοπία που ζωγράφισε πάνω στο ξύλο με φωτεινά χρώματα παραπέμπουν σε έργα των Βενετσιάνων Δασκάλων.

Στην πρώιμη δημιουργική περίοδο τού Γκρέκο ανήκουν τα έργα που φιλοτέχνησε στην Κρήτη και στη Βενετία, για πολλά από τα οποία είναι δύσκολο να καθοριστεί αν ολοκληρώθηκε στον Χάνδακα ή στην ιταλική πόλη. Η *Κοίμηση της Παναγίας* (π. 1567, Εκκλησία της Παναγίας των Ψαριανών), που ανακαλύφθηκε το 1983 στη Σύρο έχοντας μεταφερθεί εκεί πιθανότατα από Ψαριανούς εποίκους μετά την καταστροφή των Ψαρών, αποτελεί το πρώτο σωζόμενο έργο του με την υπογραφή του. Μαζί με τη φορητή εικόνα *Ο ευαγγελιστής Λουκάς ζωγραφίζοντας την Παναγία* (1560-67, Μουσείο Μπενάκη), αποτελούν σημαντική πηγή πληροφοριών για την τεχνοτροπία του νεαρού Θεοτοκόπουλου. Η τεχνική και το ύφος των εικόνων διαπνέονται από μεταβυζαντινά στοιχεία, χωρίς όμως να απουσιάζουν και πρωτότυπα χαρακτηριστικά, όπως η υποτυπώδης απόδοση της τρίτης διάστασης ή του προοπτικού βάθους και τα έντονα χρώματα. Τα μοτίβα της δυτικής τέχνης είναι περισσότερο εμφανή σε άλλα έργα της ίδιας περιόδου, όπως στην *Προσκύνηση των Μάγων* (1565-67, Μουσείο Μπενάκη) και κυρίως στο *Τρίπτυχο της Μόντενα* (1560-65, Galleria Estense).

Την περίοδο της παραμονής του στη Ρώμη, ο Γκρέκο εξασφάλισε την αναγνώρισή του κυρίως μέσα από το είδος της προσωπογραφίας, στο οποίο ξεχωρίζουν τα πορτρέτα που φιλοτέχνησε για τον Τζούλιο Κλόβιο (Μουσείο Καποντιμόντε, Νάπολη) και τον στρατιωτικό Βιτσέντζο Αναστάζι (Συλλογή Frick, Νέα Υόρκη). Ο πρώτος απεικονίζεται σε μία ημίσωμη σύνθεση, ενώ ο δεύτερος σε όρθια στάση, ντυμένος με την πανοπλία του, σε μία σύνθεση που προαναγγέλλει τα μεταγενέστερα έργα του Βελάσκειθ. Παράλληλα, ο Γκρέκο στράφηκε σε πιο φιλόδοξες συνθέσεις, με χαρακτηριστικό δείγμα την *Εκδίωξη των εμπόρων από το ναό* (1570-75, Ινστιτούτο Καλών Τεχνών Μινεάπολης). Πιθανότατα την ίδια περίοδο χρονολογείται και το έργο *El sorlón* (*Αγόρι που ανάβει κερί*, π. 1570, Μουσείο Καποντιμόντε), που διακρίνεται για το πρωτότυπο θέμα του, το οποίο υπήρξε μάλλον ασυνήθιστο την εποχή εκείνη. Πιθανότατα, ο Θεοτοκόπουλος εμπνεύστηκε το έργο διαβάζοντας μία αναφορά στη *Φυσική Ιστορία* τού Πλίνιου, σύμφωνα με την οποία ο ζωγράφος Αντίφιλος είχε επεξεργαστεί το ίδιο θέμα.^[19]

Τολέδο

El Espolio – *Ο διαμερισμός των ματιών του Χριστού*, 1577-9, λάδι σε μουσαμά, 285 x 173 εκ., Τολέδο, Καθεδρικός Ναός

Μετά την άφιξή του στο Τολέδο, οι πρώτες παραγγελίες που ανέλαβε αφορούσαν τρία ρετάμπλ για τη μοναστηριακή εκκλησία του Αγίου Δομήνικου του Παλαιού (*Santo Domingo el Antiguo*) και μία ελαιογραφία με θέμα τον διαμερισμό των ματιών του Χριστού, γνωστή ως *El Espolio*, για τον καθεδρικό ναό της πόλης. Τα ρετάμπλ υπήρξαν παραγγελία του Ισπανού αρχιδιάκου του καθεδρικού ναού του Τολέδου, Διέγο δε Καστίγια, ο οποίος ανήκε στον κύκλο γνωριμιών του Φαρνέζε. Για την εκκλησία του Αγίου Δομήνικου, ο Γκρέκο φιλοτέχνησε την *Ανάληψη της Παναγίας* (π. 1577, Ινστιτούτο Καλών Τεχνών, Σικάγο), έργο που πλαισιωνόταν από τις απεικονίσεις του *Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή* (1577-79, *Santo Domingo el Antiguo*), του *Αγίου Ιωάννη του Ευαγγελιστή* (1577-79, *Santo Domingo el Antiguo*), του *Αγίου Βερνάρδου* και του *Αγίου Βενέδικτου*. Το πρόγραμμα της εικονογράφησης περιλάμβανε ακόμα συνθέσεις με θέμα την *Αγία Τριάδα* (1577-79, Μουσείο Πράδο), την *Προσκύνηση των Ποιμένων*, τον *Άγιο Ιερώνυμο*, την *Ανάληψη του Χριστού* και τον *Άγιο Ιλδεφόνσο*. Η *Ανάληψη της Παναγίας*, που τοποθετήθηκε στο κεντρικό ρετάμπλ της αγίας τράπεζας, όπως και η *Αγία Τριάδα*, αναδεικνύουν την ικανότητα του Γκρέκο να συνδυάζει στοιχεία από τον Τιτσιάνο και τον Μιχαήλ Άγγελο, παραδίδοντας τελικά μία πρωτότυπη σύνθεση.^[1] Εκτός από τα έργα ζωγραφικής, ανέλαβε επίσης το αρχιτεκτονικό σχέδιο των ρετάμπλ και άλλα διακοσμητικά στοιχεία τους.

Ο *Διαμερισμός των ματιών του Χριστού* υπήρξε το δεύτερο σημαντικό έργο που φιλοτέχνησε στο Τολέδο, για το οποίο οι εκπρόσωποι του καθεδρικού ναού εξέφρασαν αντιρρήσεις ως προς το περιεχόμενό του, που οδήγησαν σε περαιτέρω οικονομική διαφωνία με τον Γκρέκο, σχετικά με την αμοιβή του. Έχοντας ήδη αποκτήσει αναγνώριση, φιλοτέχνησε τον πίνακα *Το μαρτύριο του Αγίου Μαυρίκιου* (1580-82), έργο που χαρακτηρίζεται από μία αλλαγή ύφους, ειδικότερα σε ότι αφορά τον περιορισμό των ρεαλιστικών στοιχείων και την έμφαση στην πνευματική διάσταση της σκηνής.^[20] Ο *Άγιος Σεβαστιανός* (1577-78, Μουσείο Καθεδρικού Ναού της Παλένθια), φιλοτεχνήθηκε περίπου το 1577-8 και αποτέλεσε το πρώτο γυμνό σε φυσικό μέγεθος που ζωγράφησε, πιθανώς εμπνευσμένος από τον *Λαοκόοντα*, γλυπτική σύνθεση της Ελληνιστικής περιόδου, στο Βατικανό. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του, ο Θεοτοκόπουλος φιλοτέχνησε ένα ομώνυμο έργο (*Λαοκόων*, 1610-14, Εθνική Πινακοθήκη Ουάσιγκτον), που αποτελεί τον μοναδικό πίνακά του με θέμα από τη μυθολογία. Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1580, ο Γκρέκο υιοθέτησε συχνά υπερβολικά χαρακτηριστικά στα έργα του, προκειμένου να αποδώσει υπερφυσικά στοιχεία, απομακρυνόμενος από τα αναγεννησιακά πρότυπα. Η *Ταφή του κόμη*

Οργκάθ (1586-88, Άγιος Θωμάς Τολέδου) μαρτυρά την τάση αυτή και αποτελεί ένα από τα πιο γνωστά έργα του Γκρέκο, κατά πολλούς το σπουδαιότερο, που εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο την μανιεριστική μέθοδο που ακολουθούσε ο Γκρέκο.^[13] Στα τέλη του 16ου αιώνα και στις αρχές του 17ου, ανέλαβε πολυάριθμες παραγγελίες, με σημαντικότερες εκείνες για το Ίδρυμα της Doña María de Aragon στη Μαδρίτη (1596-1600) και το παρεκκλήσιο του Αγίου Θωμά στο Τολέδο (1597-9). Σε αυτή την περίοδο ανήκει και ο πίνακας «Εκσταση του Αγίου Φραγκίσκου» που εντοπίστηκε

για πρώτη φορά από Πολωνούς ειδικούς το 1974 και η αυθεντικότητά του επιβεβαιώθηκε το 2009.^[21] Εντάσσεται σε μία σειρά συνθέσεων με κεντρικό πρόσωπο τον Άγιο Φραγκίσκο σε διάφορες σκηνές.

Ταφή του κόμη του Οργάθ (1586-88), Λάδι σε μουσαμά, 480x360 εκ., Τολέδο, Άγιος Θωμάς
Ο πίνακας περιλαμβάνει δύο διακριτές περιοχές. Στο κάτω μέρος της σύνθεσης απεικονίζεται η κηδεία του κόμη, ενώ στο άνω μέρος, που συμβολίζει τον παράδεισο, η ψυχή του μεταφέρεται από έναν άγγελο, έχοντας πάρει τη μορφή ενός παιδιού. Σύμφωνα με ένα θρύλο, τη στιγμή της ταφής του κόμη εμφανίστηκαν ως εκ θαύματος ο Άγιος Στέφανος και ο Άγιος Αυγουστίνος. Έχει υποστηριχθεί πως ορισμένες μορφές του πίνακα απεικονίζουν επιφανείς προσωπικότητες του Τολέδου. Ειδικότερα, μία από τις μορφές στη δεξιά πλευρά του πίνακα ταυτίζεται με τον Αντόνιο δε Κοβαρούμπιας, συγκρίνοντας με την προσωπογραφία του, την οποία φιλοτέχνησε ο Γκρέκο το 1600.

Ο Θεοτοκόπουλος διακρίθηκε τόσο σε θρησκευτικές συνθέσεις όσο και σε προσωπογραφίες. Διασώζεται ένας μεγάλος αριθμός προσωπογραφιών του, προσωπικοτήτων κυρίως του στενού περιβάλλοντός του, όπως του λόγιου *Αντόνιο δε Κοβαρούμπιας* (π. 1600, Μουσείο του Λούβρου), του μοναχού *Φέλιξ Ορτένθιο Παραβιθίνο* (π. 1610, Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης), του ιατρού *Ροδρίγο δε λα Φούντε* (π. 1585, Πράδο) και του δημοτικού συμβούλου και νομομαθή *Χερόνιμο δε Θεβάγιος* (π. 1610, Πράδο). Σπανιότερα είναι τα πορτρέτα που φιλοτέχνησε για προσωπικότητες που κατείχαν δημόσια αξιώματα. Ανάμεσα σε αυτά ξεχωρίζει η *Προσωπογραφία του Καρδινάλιου* (π. 1600, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης), έργο για το οποίο ο Γκρέκο οδηγήθηκε ενώπιον της Ιεράς Εξέτασης, εξαιτίας της – ασυνήθιστης για την εποχή – επιλογής του να ζωγραφίσει τον ιερωμένο (πιθανότατα πρόκειται για τον Φερνάνδο Νίνιο δε Γκεβέρα) φορώντας γυαλιά. Ο Θεοτοκόπουλος είχε σημαντική συνεισφορά στην ισπανική προσωπογραφία, αποτελώντας πρότυπο για τον Ντιέγκο Βελάσκειθ.^[1]

Διασώζονται μόλις τρεις τοπιογραφίες του Γκρέκο, οι δύο από τις οποίες απεικονίζουν το Τολέδο. Ο πίνακας *Άποψη του Τολέδου* (1595-99, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης) φανερώνει την χαρακτηριστική τάση του να μην εστιάζει τόσο στην ακρίβεια της τοπιογραφίας όσο στη δραματοποίησή της. Ο Γκρέκο επέλεξε να απεικονίσει μόνο το ανατολικό τμήμα της πόλης, ενώ δεν δίστασε να τροποποιήσει τη θέση κτιρίων της, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες του στη σύνθεση. Το έργο *Άποψη και χάρτης του Τολέδου* (1610-14, Σπίτι και Μουσείο Γκρέκο) χαρακτηρίζεται επίσης ως μία περισσότερο συμβολική παρά πιστή απεικόνιση της ισπανικής πόλης.^[22] Σύμφωνα με μία επιγραφή που χάραξε ο ίδιος στον πίνακα, ζωγράφησε το νοσοκομείο του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή πάνω σε ένα σύννεφο, σε πρώτο πλάνο, προκειμένου να φαίνεται καλύτερα.

Κριτική θεώρηση

Μεταθανάτια φήμη

Κατά τη διάρκεια της ζωής του, το έργο του εκτιμήθηκε και προωθήθηκε περισσότερο από τους λόγιους, ουμανιστές και διανοούμενους και λιγότερο από το

καλλιτεχνικό κατεστημένο.^[23] Αργότερα, αγνοήθηκε για μία περίοδο περίπου τετρακοσίων ετών. Δεν υπήρξαν μιμητές του, καθώς μόνο ο γιος του φρόντισε για την αναπαραγωγή ορισμένων από τις πιο γνωστές συνθέσεις του. Στη διάρκεια του 16ου και 17ου αιώνα, ο Γκρέκο τοποθετούνταν στην Ιταλική σχολή, έχοντας τη φήμη ενός ζωγράφου με τάσεις εκκεντρικότητας, στην προσπάθειά του να πρωτοτυπήσει, αλλά και με περιφρόνηση απέναντι στους καθιερωμένους κανόνες.^[1] Για αρκετούς ιστορικούς, η τέχνη του Γκρέκο συνδέθηκε με το πνεύμα της Αντιμεταρρύθμισης, θεώρηση που συγκρούεται ή συμπληρώνεται με άλλες ερμηνείες, κυρίως Ελλήνων μελετητών του, που τονίζουν τη σημασία των βυζαντινών στοιχείων στην τέχνη του. Άλλοι ερευνητές, με βάση τις γραπτές σημειώσεις του Γκρέκο^[vii], τονίζουν περισσότερο την εικόνα ενός ζωγράφου με φιλοσοφικές αναζητήσεις (συνδεδεμένο ειδικότερα με τις νεοπλατωνικές ιδέες), αποκομμένος από τα θρησκευτικά ζητήματα της εποχής και απασχολούμενος κυρίως με αισθητικά προβλήματα, σε σχέση με την διερεύνηση και απόδοση του φυσικού κόσμου μέσα από τη ζωγραφική.^[1]

Η τέχνη του Θεοτοκόπουλου ήταν αρκετά προσωπική και αυτόνομη, έτσι ώστε να μην ευνοηθεί η «συνέχειά» της, ενώ καθοριστικό ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε και η νέα μπαρόκ τεχνοτροπία που εκτόπισε τον μανιερισμό του 16ου αιώνα, με αποτέλεσμα το έργο του Γκρέκο να είναι ελάχιστα γνωστό κατά την περίοδο του μπαρόκ. Στη διάρκεια του 17ου αιώνα, υπό την άνθιση του κλασικισμού, και στις αρχές του 18ου, οι πίνακές του θεωρούνταν «υπερβολικοί» και «επιτηδευμένοι»,^[23] ενώ η εκκεντρικότητά του συχνά ταυτίστηκε με ενδεχόμενη «παραφροσύνη».^[1] Αργότερα, κατά την περίοδο του ρομαντισμού, τα έργα του επανεξετάστηκαν. Για τον Γάλλο ποιητή Θεόφιλο Γκωτιέ – έναν από τους πρώτους που εξέφρασαν θαυμασμό για το ύστερο έργο του Γκρέκο – θεωρήθηκε πρόγονος του ρομαντικού

κινήματος στην αναζήτηση του παράδοξου ή του ακραίου. Οι κριτικοί τέχνης Zacharie Astruc και Paul Lefort, συνέβαλαν επίσης στην προώθηση ενός νέου ενδιαφέροντος για τον Θεοτοκόπουλο, την ίδια στιγμή που Ισπανοί ζωγράφοι στο Παρίσι υιοθετούσαν την τεχνοτροπία του.^[24] Από τους πρωταγωνιστές αυτής της τάσης υπήρξε ο Ιγνάσιο Θουλοάγα (1870-1945), καλλιτέχνης βασκικής καταγωγής, ο οποίος αντέγραφε έργα του Γκρέκο που βρίσκονταν στο Πράδο.^[23] Στην Ισπανία, εκπρόσωποι του ιμπρεσιονισμού και του συμβολισμού, ανανέωσαν το ενδιαφέρον για το έργο του Γκρέκο, το οποίο ερμήνευσαν ως προδρομικό εκείνου του Βελάσκειθ.

Προσωπογραφία του Χόρχε Μανουέλ Θεοτοκόπουλου, 1600-5, λάδι σε μουσαμά, 74 x 51,5 εκ., Σεβίλλη, Μουσείο Καλών Τεχνών

Το 1908 ολοκληρώθηκε ο πρώτος αναλυτικός κατάλογος έργων του, από τον Ισπανό ιστορικό τέχνης Manuel Bartolomé Cossío. Με την άνθιση του εξπρεσιονισμού κατά τις αρχές του 20ού αιώνα, το έργο του Γκρέκο θεωρήθηκε προδρομικό του ρεύματος αυτού και σταδιακά επανεξετάστηκε αποκτώντας τελικά την εξέχουσα θέση που

διατηρεί ως σήμερα στην ιστορία της τέχνης. Ο ιστορικός και κριτικός τέχνης Ιούλιος Μάγιερ-Γκρέφε, κατέγραψε τις εντυπώσεις του από το έργο του Γκρέκο, κατά την επίσκεψή του στην Ισπανία το 1909, αναγνωρίζοντας σε αυτό μοντέρνα στοιχεία.^[25] Την ίδια αντίληψη εξέφρασε και ο κριτικός Roger Fry, θεωρώντας τον Γκρέκο «όχι μόνο μοντέρνο, αλλά αρκετά βήματα μπροστά».^[26] Στις αρχές του 20ου αιώνα, υποστηρίχθηκε πως το ύφος που χαρακτηρίζει τα έργα της ύστερης περιόδου του ήταν αποτέλεσμα αστιγματισμού από τον οποίο έπασχε, άποψη που είναι μάλλον εσφαλμένη^[viii].

Πηγή : Wikipedia (Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια)